

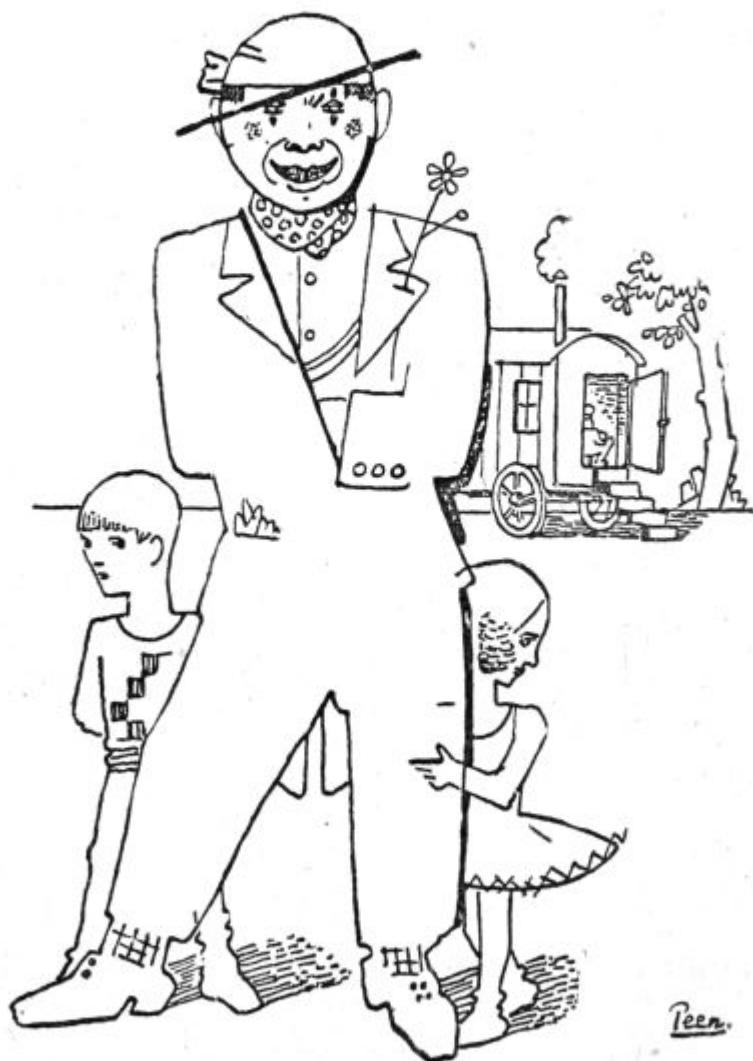
Knjiga 6.

Življenje in svet

Štev. 12.

Ljubljana 20. septembra 1929.

Leto 3.

Niko Pirnat: Otroka bedastega Avgusta

Nevidni žarki živiljenja

Pod »stanico« ali »celico« razumemo v biologiji zaključeno enoto rastlinskega ali živalskega tkiva. Takšna enota se odkriva pod drobnogledom včasih že pri majhni povečavi kot tvorba, ki se stoji v glavnem iz gibke mase in nekakšnega jedra v tej masi. Rast mnogih organizmov temelji na delitvi celic, pri čemer nastajajo samostojne nove celice z lastno plazmatično maso in lastnim jedrom.

Starejša biologija nam ni vedela povedati, kaj navaja stanice do delitve ali z drugo besedo organizme do rasti in razmnožitve. Šele povojna doba je napravila v tej stvari nekoliko odkritij, ki nam dajejo nepričakovan vpogled v najskrivnostnejše snovanje živve prirode in nas postavljajo ob košenine živiljenja sploh.

Delitev stanic povzročajo nevidni žarki

Že l. 1922. je objavil ruski živiljenjslovec Aleksander Gurvič v Moskvi senzacionalno vest, da izžarevajo stanice med procesom delitve čudne, našim očem nevidne žarke, ki učinkujejo na druge stanice lastnega ali tujega organizma tako, da se pričenjajo s svoje strani deliti.

Gurvičevo odkritje je ostalo najprvo neopazeno oz. znanstveni svet mu ni pripisoval toliko pomena, da bi se mu zdelo vredno podrobne preiskave. Še potem, ko sta dva druga učenjaka, Reiter in Gabor s študijskega laboratorija družbe Siemens in Halske potrdila resničnost Gurvičevih trditvev, so izražali nekateri med najboljšimi biologi svoje dvome. Toda eksperimentalno gradivo okrog tega vprašanja je sčasoma tako naraslo, da ni razloženo samo teoretično, temveč da so začeli iz njega izvajati tudi že praktične konsekvence.

Čebule, žabji paglavci in oteklina žarijo

Osnovni Gurvičev poskus obstoji v tem, da usmeriš vršič rastoče kuhinjske čebule navpično na drugo čebulo. Čez pol ure izrežeš tej zadnji tenko ploščico. Pod drobnogledom opaziš na tisti strani izreza, ki je bil obrnjen proti vršiču, znatno živahnejša deljenja celic ali »mitoze«, kakor se imenujejo s strokovnim izrazom, nego na

nasprotni strani. Če postaviš debelo kremenčevo okence med vršič in drugo čebulo, se bo pospešeno deljenje celic nemoteno nadaljevalo, stekleno okence pa ga ustavi. To pomeni, da učinkuje sila iz vršiča tudi skozi kremenec, skozi steklo pa ne — pojav, ki ga opažamo drugače pri ultravioletnih žarkih. In dejansko sta dokazala Reiter in Gabor, da niso Gurvičevi žarki nič drugega nego ultravioletni žarki in sicer iz dveh ozkih pasov v dolgovalnem ultravioletu okoli valovnih dolžin 337 milijontink milimetra in 280 milijontink milimetra. In čudno: natančno isto izžarevanje kažejo sveže zrezani paglavci in zločeste oteklina na raku bolnih organov.

»Pasovi rasti« in »središča rasti«

Nadaljnja raziskavanja so ugotovila, da ni samo delitev stanic zvezana s pojavom ultravioletnega izžarevanja. Z eksperimenti so namreč dognali, da nastaja tudi tam, kjer se v organskih snoveh, n. pr. v kaši iz čebulnega dna, v katerih se tvorijo še neznan kemične substance, ki stopajo v medsebojne reakcije. Te reakcije ustvarjajo naše nevidne žarke. Nastajanje reakcij pa zahteva svetlobnih dražljajev od zunaj in sicer zadošča za kašo iz čebulnega dna že navadna, vidna svetloba, ki je prosta ultravioletnih žarkov, do čim se izvrši aktivacija navedenih kemičnih snovi v čebulnih koreninah samih, ki jih vidna svetloba ne more doseči, na način, ki nam ni še povsem jasen. Zdi se pa, da prejemajo te snovi za aktivacijo že pripravljene iz nekega »središča rasti« v čebulnem dnu. To bi bilo tisto središče, iz katerega se uravnava rast celotne rastline oz. njenih »pasov rasti«, t. j. tistih delov, ki še rastejo.

Ti skrajno zapleteni procesi seveda še zdavnaj niso povsem pojasnjeni, vendar pa nam odkrivajo že dosedANJI raziskovalni uspehi, kako tesno so spojena kemična dogajanja v organizmih s svetlobnim pojavom. Vse živo živiljenje je bolj odvisno od svetlobe, vidne kakor nevidne, nego smo menili do zdaj. In to velja v enaki meri za rastlinske kakor za živalske organizme. Že zgoraj smo omenili, da oddaja tudi kaša iz zrezanih paglavcev ultra-

violetne žarke. Tu je treba nekaj do-
staviti: nastopanje teh žarkov opaža-
mo namreč le tedaj, če so kaši prime-
šani deli možganov. To pomeni, da je
središče rasti pri živalih, vsaj pri vre-
tenčarjih, v možganih. Do tega nazi-
ranja je prišel v najnovejšem času tudi
Aleksander Gurvič, ki trdi, da prena-
ša kri »mitogenske«, rast povzročajoče
tvarine iz možganov v pasove rasti. A
to velja v našem primeru le za paglav-
ce, ki niso zrasi čez dolžino poldru-
gega centimetra. Samo iz mladega, em-
brionalnega možganskega tkiva izvira-
jo ultravioletni žarki, dočim bi jih
iskali zaman v možganih odraslih žab.

Zelo zanimivo je nadalje odkritje,
da se pojavlja v oteklinah raka ista
vrsta žarkov, ki bo po vsej priliki last-
na celotni živi naravi, saj so jih ugo-
tovili celo pri tako nizko razvitih bit-
jih, kakršne so drožne glivice. Mimo-
grede povedano: navadne oteklina ne
lažejo žarilnih lastnosti.

Tik pred problemom smrti

Reiter in Gabor sta dokazala, da je
proces celične delitve odvisen bolj od
žarilne trajnosti nego od žarilne inten-
zitet (sile, množine). Pri določenih in-
tenziteti, ki bi jo bilo odveč povečati,
doseže delitev svoj maksimum, vse
ostalo je odvisno od časa obsevanja.
Z zunanji viri ultravioletnih žarkov
sta dosegla Reiter in Gabor z valovno
dolžino 334 (milijontink milimetra) po-
množeno delitev stanic čebulnega iz-
reza že po petih minutah, učinek je
nato nekaj časa naraščal, po 30 minu-
tah pa so začele stanice admirati in
beljakovine v njih so se sesirile. V bio-
logičnem zmislu bi torej lahko defini-
rali končni razpad, umiranje celic kot
posledico žarilnih vplivov, ki pospeš-
ejo začetkoma rast in življenje vseh
živih stvari!

Žarki zavirači

Reiter in Gabor sta šla še dalje. Ob-
sevanje z valovno dolžino 334 sta do-
polnila z veliko manj intenzivnim, isto-
časnim obsevanjem z valovnimi dolži-
nami med 290. in 320. milijontinko mi-
limetra in sta opazila, da so ti dodatni
žarki popolnoma ustavili učinkovanje
rast pospešujočih žarkov. Delitev celic
se je namreč ustavila in še več: vršič,
ki sta ga obsevala, se je skrivil. To
presenetljivo dejstvo razlagata s tem,
da ustvarjajo žarki 334 iz kemičnih

tvarin v organizmu novo tvarino, ki jo
žarki 290 do 320 spet razkrojijo v pr-
votne tvari. Takšni pojavi so nam zna-
ni iz fotokemije. To je nad vse važno
odkritje že zato, ker smo dobili v roke
morda najuspešnejši način za pobija-
nje — raka! Zdravilna veda se bo po-
služevala teh žarkov za paraliziranje
strašnih učinkov, ki jih imajo rast po-
spešujoči žarki v zločestih oteklinah!

Otroci svetlobe

Nad vse pomembno je končno neke
drugo odkritje, ki sledi iz prvotnega
odkritja genialnega ruskega učenjaka.
Pod »partegenezo« razumemo umetno
oplajanje jajčec po nespolni poti. To
je dokaj preprosta zadeva. Loeb je
n. pr. oplajal jajčeca morskih ježev s
tem, da je spremenil količino soli v
raztopini, v kateri jih je hranil; Batail-
lon je rahlo prebodel neoplojena žabja
jajčeca in so se mu izlegli paglavci, iz
katerih so se razvile brezhibne žabe.
S tem je dokazano, da se novi indi-
vidui lahko razvijejo iz jajca, ne da bi
bilo to oplojeno s samčevno klico. Gur-
vič je dal razlago za ta res čudni po-
jav: po njegovi domnevi se uniči z zu-
naniim draženjem jajca del tkiva, po-
sledica tega uničenja je pojav ultravio-
letnih žarkov, ki povzročajo v svoji
okolici delitev celic — rast. Poskus, ki
sta ga izvršila že opetovano omenjena
Reiter in Gabor, je dokazal pravilnost
te genialne Gurvičeve domneve. Obse-
vala sta neoplojena jajčeca močeradna z
ultravioletnimi žarki in sta res dosegla,
da so se začele stanice deliti! Kakšne
možnosti so se nam odprle s temi za-
četnimi poskusi za bodočnost, je seve-
da težko prerokovati, a zdi se, da nas
je postavila moderna biologija pred
takšne probleme, kakršne bi si lahko
izmislila kvečjemu razgreta domišljija
kakšnega pisatelja fantastičnih roma-
nov.

300-LETNICA GEORGIJSKEGA TISKA

Slavili so jo letos. Prvo georgijsko knji-
go, slovnico z georgijsko-italijanskim slo-
varjem, je izdal Štefan Paulini 1629. v Ri-
mu. Isti mož je osnoval georgijsko tiskar-
no za širitev katoličanstva v Georgiji. V
17. in 18. stoletju je dala na svetlo še dost
georgijskih knjig. 1705. pa se je ustanovilo
slično podjetje v Moskvi. V Georgiji sami
je izšla prva tiskana knjiga sv. pisma v
georgijsčini, l. 1709. Tri leta potem je Ru-
stavelli natisnil v Tiflisu narodni ep »Pan-
terjeva koža«.

Prof. dr. phil. et med. Er. Stern

Zdravnikov poklic

Zdravnikov posel je zdravljenje bolnega človeka — ne bolezn, kakor so doigo mislili. Vselej je ves človek bolan in vselej potrebuje ves človek zdravniške oskrbe. Bolnik zahteva od zdravnika, da posluša njegove tožbe in pritožbe, da jih resno posluša, da se uživi v njegov položaj, in sele tedaj, ko se je to zgodilo, zazna blagodejni vpliv zdravnika, se začuti olajšanega in sproščenega mnogočesa, kar ga je prej težilo.

Bila je ena izmed velikih napak prejšnjega stoletja, da niso hoteli videti tega človeško-osebnega razmerja v odnošajih med zdravnikom in bolnikom. Ko pa se je razcvela naravoslovna veda, so prodrle naravoslovne metode in način mišljenja tudi v medicino. Toda ko že ugotavljamo blagodejni vpliv prirodoslovja na veliki napredek medicine malone na vseh področjih, si ne smemo na drugi plati prikrivati, da je s tem nastala nevarnost, da bistveni viri, iz katerih je zdravništvo črpalo dragocene in nenadomestljive sile, ne asahnejo. Zakaj prirodoslovje je neosebno; ono deluje stvarno, ker vidi v osebnih činiteljih, kjer jih kaj je, vire pogrešk.

V medicini je moralo to stremljenje dovesti do tega, da so se — kakor se je nekoč dobro izrazil Leyden — jeli bolj ukvarjati z raziskavanjem bolezn kakor z bolnikovo osebnostjo. Zdravnik je menil, da mora svoje ravnanje graditi samo na znanosti, bil je uverjen, da je njegova glavna naloga »raziskavanje« in da mora biti nasproti bolniku v istem razmerju kakor prirodoslovec nasproti objektu: bolnik mu je postal »slučaj«. Da tako pojmovanje in tako razmerje nasproti bolniku za te-tega ni pravično, menda ni treba praviti; toda resnici na ljubo moramo poudariti, da »dobri zdravnik« ni nikoli tako ravnal, ker so se v njem oglašali tudi drugi motivi.

Zdravniški poklic ni nikak »znanstveni« poklic, če zaznamujemo s to oznako poklic, ki ima nalogo večati naša dognanja in spoznanja; zakaj prva zdravnikova naloga ni raziskavanje, ampak zdravljenje bolnika; kvečjemu bi lahko njegov poklic v toliko imenovali znanstven, ker temelji njega

opravljanje zvečine na spoznanjih in dognanjih, ki jih znanost spravlja na dan. Nikakor pa ne gre, da bi spoznanja, ki mu jih je znanost dala na razpolago, izrabljaj tako nekako kakor tehnik prirodoslovna dognanja, in da bi mu prirodoslovna podlaga sama zadoščala za prakso. Vsak »slučaj« je drugačen, ker se vsak človek razlikuje od drugega, ker vsakdo drugače »reagira« na vsakovrstne življenske dražljaje, kakor na primer na okužitve (infekcije), nezgode, strupe itd. in je zato potrebno, da zdravnik v vsakem posameznem primeru docela upošteva mnogoštevilne individualne činitelje in pogoje.

Treba pa je dalje tudi pomisliti, da je človek osebnost in da se bolezen ne javlja z edimim v organizmu se odigravajočem procesom, ki ne bi pri svojem poteku tako ali tako prizadel celotnega organizma. O, so taki primeri, a le bolj izjemni. Vedeti je treba, da ni vseeno, kakšno je to trpljenje, to je, način, kako bolnik svojo bolezen doživlja in kako stališče zavzema nasproti njej. — da za potek bolezn ni vse eno. Narobe: od duševnih činiteljev je mnogo odvisno, kakšni simptomi nastopijo, kako se oblikujejo, ostanejo ali izginejo; od duševnih činiteljev je odvisno, kako bolnik opravi s svojimi bolečinami, in vselej je velevažno, da se bolnik navadi pravilnega ponašanja v zdravih, še bolj pa v bolnih dneh, da zavzame pravilno stališče nasproti sebi in svoji bolezn, stališče, ki se tudi tedaj ne izprevrže v nejevoljo in grenkobo, če bi imeli biti ogroženi bistveni življenski interesi.

Naj gre že za kakršnokoli bolezen, vselej trpi človek, ki zahteva paznje, nege, razumevanja. To pa so momenti, ki jih prirodoslovje ne ume vselej po vrednosti ceniti, da, ki jih koncem koncev mnogokrat celo prezre. Toda zdravnik ne sme prezreti trpljenja, duševnih muk svojega bolnika, skrbi in jadv, če hoče biti resnično zdravnik, ki pomaga. In to pomaganje je in ostane njegova prava in najvišja naloga; zmerom mora misliti na to, da pomaga človeku v njegovih stiskah tudi tam, kjer ne veruje v uspeh, da

mu dvigne moralo in mu napravi življenje in smrt znosno.

Tod so najgloblje korenine zdravnikovega poklica. Da smo se spet domislili teh korenin, je znamenje globoko segajočih izprememb, ki se pripravljajo v naši dobi. V mnogoštevilnih medicinskih razpravah nahajamo razmišljanja o tem problemu; tako čitamo v nedavno tega izišlem Stickerjevem spisu o razvoju zdravniške umetnosti v Nemčiji, da mora zdravnik spoznati, »da se dozdevno eksaktni ključji za zdravniški poklic v vsakdanjem neznanstvenem življenju nikjer ne prilagajajo... da ni bolnik nikaka poskusna epruveta, nikaka Leydenska steklenica, nikak preparat žabjih krakov, da je med kletko za kunce in bolnico vendarle bistvena razlika.« Spoznati mora, da »ni bil nikoli delj od zdravniške umetnosti kakor takrat, ko je mislil, da že naravoslovna veda sama po sebi usposablja za zdravniški poklic.« Za

zdravniški poklic je treba še nečesa drugega, česar ne more dati noben naravoslovni pouk; »treba je ostrega in širokega pogleda za posameznosti in malenkosti vsakdanjega življenja ter za njih zvezo s človeškim zdravjem; treba je tenkočutja za prilike drugih ljudi mimo svojih lastnih; treba je potrpežljivega sočutja in vztrajne požrtvovalnosti za blaginjo drugih; pobožnega strahu, da sočloveku ne prisođiš česa drugega kakor sebi samemu v sličnem primeru; visoke rezignacije, da v občevanju z ljudmi, ki potrebujejo tvoje pomoči, prisiliš k molku celo zahteve nestrpne ukaželjivosti, razen če ni v korist blaženju trpljenja.« V tej osnovni misli moramo iskati korenin zdravniškega udejstvovanja. Sicer pa s tem nismo povedali ničesar novega, ampak samo ponovili to, kar je izrazil že Hipokrat:

»Kjer je umetnost, tam je tudi ljubezen do bližnjega!«

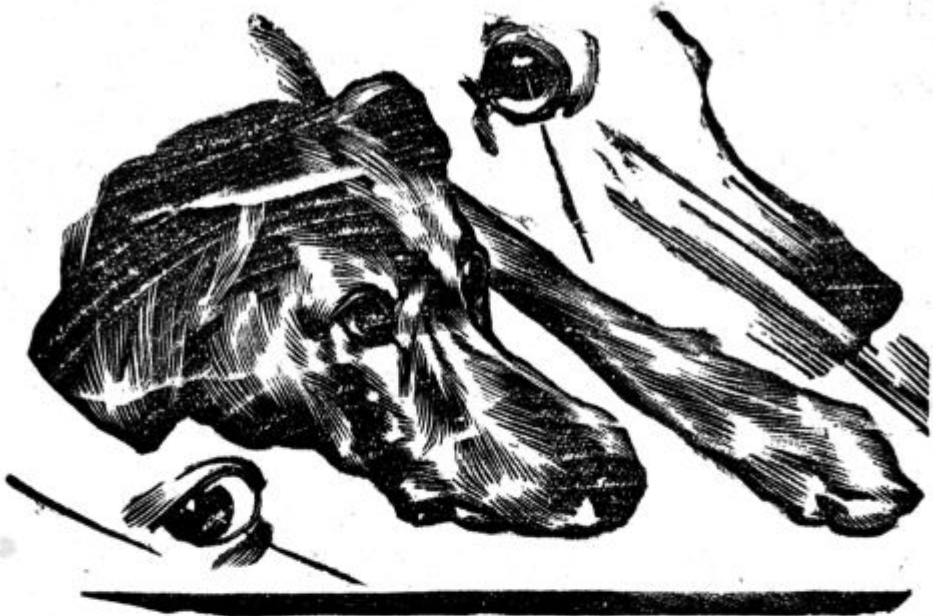
KAKO JE NASTALA AGENCIJA COOK

Frank Cook, sedanji ravnatelj slavne agencije tega imena, je šel po 54 letih neumornega dela v pokoj. Novinarjem, ki so ga v Surreyju posetili, je povedal, kako je pred 88 leti njegov ded Tomaž osnoval firmo. To je bil odločen, energičen možak, preverjen pristaša teototalističnega (antialkonolnega) gibanja v Leicesteru, L. 1841. Je bila v parku Longboroughu velika veselica v prid temu pokretu. Da bi zagotovil uspeh, je »vrišal na misel, obrniti se na družbo Midland Railway, ki mu je dovolila sestaviti poseben vlak iz Leicesterja v Longborough. Njegov načrt se je sijajno obnesl. Posebni vlak — prvi na svetu — je pripeljal na tisoče posetnikov. Ta dan se je rodila Cookova agencija. Skoraj se je v Londonu otvorila pisarna in tvrdka je stopala od uspeha do uspeha. Ona je organizirala zlasti potovanje v Palestino Viljemu II. in njegovemu spremstvu: kakih sto paš je poslal turški sultan cesarju na čast. Med vojno je napravila mnogo uslug in nekoč je zbornica izrekla javno zahvalo Franku Cooku, ker je omogočil prevoz angleških čet, poslanih na pomoč generalu Gordonu v Kartum. Starec je zelo ponosen na to svedočbo hvalečnosti iz parlamenta. Nadalje tudi na izredni razvoj agencije po vojni. Po svoji spojitvi s »Spalnimi vozovi« prireja velika potovanja po kopnem, po morju in zraku. Križarjenje z avioni ima lepo bodočnost. Da zajtrkuješ v Kahíri in večerjaš v Bagdadu, ni li to mikavno? .

BRZINA

Hitrost je sto let stara. Znanstvene teorije, umetnosti, čustva prešinja danes ta pojem, ki ga brez pomislekov odobravamo, ker se nam vidi jasen in preprost: »Ako gre po našem mnenju svet preurno, gre paš zategadelj, ker se nismo še prilagodili, kajti hitrost ni nered, ampak nov red, katerega se bo treba privaditi.« Paul Morand je ondan razpravljaval o tem predmetu, rekoč med drugim: »Pojem urnosti je spojen s pojmom napredka. Pojem napredka pa je najznačilnejši za Zapad.« Ali brzina je tudi funkcija čim manjšega napora. Zoprne oziroma težavne stvari človek kar se da naglo opravlja. Zato so izumili stroje. Toda pritisnila je ena sodobnih zmot: tako pridobljenega prostega časa ne uživamo, marveč nam služi v to, da še več proizvajamo. Morand raziskuje vpliv brzine v raznovrstnih panogah: potovanju, običajih, umetnostih, slogu naših pisateljev, ki postaja že telegrafičen. Plodonosni pisec, ki je še nedavno oboževal nagličnost, jo danes že manj čišla. Opazil je namreč, da urnost vselej ne bodri in ne modri, temuč pogosto izpodjeda, tare — in da nas bo izpodklopala, če je bolje ne spoznamo in se ne zaščitimo. Čemu bi torej na slepo sprejemali njeno trinostvo. Poiščimo nov zakon odpora napram brzini. Pametni skušaj, da ne boš gledal samo neposredno pročelje, marveč upiraj oči tudi v oddaljene plati, ki so neminljive. Ljubimo brzino, ki je moderno čudo (kakor jo je nazval Marcel Prévost), vendar overovimo vsekdar svoj; zavore.

Paul Achard

Mi, Psi

V Parizu je te dni izšla knjiga P. Acharda »Nous, les Chiens« (Mi, Psi), ki ji je predgovor napisal sam Tristan Bernard. V njej ima besedo pes. Njegove misli o človeški družbi, o sebi samem in živalstvu vobče ter odnosajih med nami in »Njimi« so vredne, da se ž njimi seznanijo tudi naši čitatelji. Četveronožni avtor ima te premnogokrat prav, včasih je sicer tudi krivičen nasproti nam dvonožcem, često jedek in strupen — a vselej duhovit. — Danes prinašamo v prevodu izvlečke treh poglavij.

Četveronožno srce

Če bi bilo kje kako bitje, dovolj dobro, da presodi vso dobroto sveta, in bi na eno stran tehtnice položilo Pasje srce, na drugo pa srca vseh drugih božjih stvarstev, bi bila naša Pasja srca tako težka, da bi si Sodnik zakril obraz, zakaj Pes je bližji Kristu ko človek.

Nikoli nisem videl angelov in ne vem, kaj se godi v nebesih; toda na zemlji ni nihče boljši od Nas.

Vse Živali bodo izginile. Človekova sebičnost jih bo ugonobila: rešile se bodo morda le one, ki so mu koristne.

Človek ubija.

Človek jé, kar je ubil.

Človek se oblači s tem, kar je ubil.

Naše meso, naši dragoceni kožuh, naše leskečočse se perje, naša trpežna koža, vse tisto, kar je Bog ustvaril svetu v veselje, poginja pod roko tistega, ki si je prilastil oblast, ne da bi kdo vedel, zakaj.

Bog je enako ustvaril veter, zvezde, vodo, drevesa, živali in človeka.

Naj Nam povedo, kdo mu je najbližji! Mi vsi smo si enaki po pravicah.

Gospodstvo? Znanost? Napredek?

Vse to utegne jutri uničiti večji morski val.

Naj se iznenada poruši atmosfersko ravnovesje in naj prestanejo utripati vsa srca na svetu in umro ž njimi vsi izumi: novo človeštvo si bo moralo iskati hrane po vseh štirih, z ustmi, in začeti znova svojo tragično pot navzgor.

Danes smo v znamenju gospodstva človekovega. In prelivanja živalske krvi.

Mi sami netimo v človeku željo po gospodstvu, po pokorščini brez ugovora: »Sem, Sultan! Tu-le lezi!«

Žvižga nam! Kolikšno preziranje za najboljše bitje sveta!

Seveda je res, da samo Mi ubogamo na žvižgl

Ce verujete ali ne verujete v prese-ljevanje duš: nimate pravice zaničevati Živali.

Kdorkoli ste, spoštujte Pse: ne veste, kaj so oni.

Sem, zatorej govorim

Poslušajte! Jaz, Pes, vam govo-rim!...

Zalajali boste, videč, da se izražam po vaše. Toda če bi pisal po »Pasje«, me niti Psi sami ne bi čitali, ker ne bi odkrili ničesar, kar jim ne bi bilo zna-no že iz tistih dob, ko ste — ne da bi bili vprašali Boga — odločno zavzeli boljši prostor na Zemlji, nam pa pre-pustili slabšega, tako da se smemo vprašati, ali je človek prijatelj Psu ka-kor je Pes prijatelj človeku...

Kdo mi dokaže, da Mi Psi vas ne raz-umemo? S katero pravico hočete od-ločati o vseh stvareh? Ali ste nas vi ustvarili? Samo oni, ki je nas in vas postavil na bojišče Sveta, pozna odno-šaje, ki ravnajo nas vse. Ali zato ne smemo razumeti vaših besed, ker vi ne razumete naših? Lep sklep!

Vi bi nam hoteli odreči pravico go-vorjenja, vi, ki trdite, da mizice govo-re? vi, ki hočete, da kvarte govore? vi, ki verujete, da zvezde govore? vi, ki ste določili, da devetica vzame osmico in kralj damo, da se Zemlja suče in da je dve in dve štiri?...

Toda, sirote, ničesar tega še nikoli niste dokazali. Ali je bolj umno misliti, da bo vaš konj zmagal, ker ste stavili nanj in ne, ker je sam sklenil priti prvi, kakor pa verjeti, da Živali zato ne go-vore, ker vam nimajo ničesar pove-dati?

Pojdite, pojdite, ljudje? Vsa vaša zna-nost temelji na domnevi, vse vaše živ-ljenje na dogovoru, vsa vaša vera na strahu, vsa vaša pravdnost na napuhu, vse vaše gospodarstvo na terjatvi.

Pojdite, pojdite, ljudje! Saj ne raz-umete niti trohice, ne poznate niti sa-mega sebe. Ničevi ste kakor Mi. Kakor Mi ste podvrženi lakoti, žeji, ljubezni, boleznim, Smrti. Samo da vi umete o vsem razpravljati.

Mi — mi poslušamo. Mi prosimo. Mi vam prelivamo svojo kri. V našem po-četju je iskrenost, je nedolžnost, je neka moč, je vse, kakor je v nas položil Bog in česar mi nočemo »organizirati«.

Kaj veste vi? Nič.

Kaj hočete vedeti? Vse.

Kdo vam pravi, da ste lepi, ko ste vendar sami postavili zakone Estetike?

Kdo vam pravi, da ste dobri, ko ste sami postavili zakone Morale?

Kdo vam pravi, da je vaša sodba prava, ko ste sami postavili zakone Logike?

Kdo vam pravi, da poznate dušo bi-tij, ko ste sami postavili zakone Psiho-logije?

Kdo vam pravi, da niste popolni be-daki, ko ste iz strahu, ne vedoč, kako bi zadelali največjo vrzel v svoji duši, izumili Metafiziko?

Zgradili ste s v o j svet skozi prizmo svojih čutov. Brez njih, sodite menda, ga vobče ni. A vendar je n e k i Svet iz-ven vas; ali tedaj ne obstoja sam iz sebe?

Ugovarjate? Evo primera.

Vi vidite samo sedem barv. Pa jih je še drugih, katerih obstoj si morate raz-lagati teoretično. Kdo vam pravi, mi-mogrede, da jih Mi ne razlikujemo de-setkrat več?

Negotovost je temelj vsega vašega znanja.

Ker imamo mi, Me, Živali, Mi, Psi svoje lastno življenje, tuje vašim ču-tom, nič ne dokazuje, da bi bili taki, za kakršne nas imate. Mi govorimo, a vi nas ne razumete. Vi nas imate za majh-ne, a smo mogoče velikanski.

V vas je ista nemoč ko v nas: vi po-znate glas sirene, a sami ga ne znate ponarediti.

Mi poznamo glas telefona, a ga ne znamo ponarediti.

Vi ste kakor mi, nepopolni, začasni, pogojni...

Vse v vsem: vi ne veste ničesar...

Kdo vam pravi, da ni na tej ali oni premičnici vse natanko narobe kakor pri vas?

Kdo vam pravi, da se na drugih sve-tovih ne rogajo vam in vašemu sramot-no neznatnemu znanju?

Ali ste vobče že kdaj občevali ž njimi?

Od časa do časa vam za zabavo po-šljejo kak meteor ali konec repatice ali kak vesoljni potop, in o tem govorite potem cela pokolenja, ne da bi kaj raz-umeli...

Ali veste nemara, koliko je Svet star?

Niti tega ne veste, kaj je Smrt, a ti-sočletja že umirate, in vendar je ona najpomembnejši dogodek vašega življe-nja.

Pojdite, pojdite, ljudje! Nekje, v nekem kotu tistega, kar imenujete nebo, mora biti nekdo, ki se vam strašno roga. Od časa do časa se poigra in milijoni izmed vas obleže strti na tleh ali pa se pokoljejo, ne da bi to pomenilo kaj več kakor prav majceno rdečo točko na zemljevidu veseljstva, medtem ko teče vse ostalo nemoteno naprej, se vrti in živi...

Dovolj tega; vrnimo se na vaše siromnašno polje.

Kdo vam pravi, da današnje Živali niso nekdanji ljudje, ki jih je Nekdo kaznoval, ker so preveč govorile? Dolžite Nas, da smo Živali! Dokažite! Dotlej pa naj nam bo po vaših lastnih zakonih dovoljeno dvomiti. Zatorej govorimo. Zatorej pišemo.

Čutim, da sem vas razžalil. A priznati vam moram, Žival, ki sem, da mi ni žal tega uvoda. Vendar sem svoja razmišljanja pozneje izročil tistemu, ki skrbi za moj telesni blagor, da jih on napiše, ker pozna bolje od mene skladnjo in pravopis, ki ste si ju izmislili za kompliciranje svojega življenja...

Kako so si »oni« uredili življenje?

Vsi vedo, da so »oni« prišli na svet čisto nagi, kakor Mi. Iskali si hrane, kakor Mi. Parili se ob svojem času, kakor Mi. Plen in sovražnika vohali od daleč, kakor Mi.

Ne vem, kaj se je odtlej zgodilo, a vse se je s temelja izpremenilo.

In medtem ko smo Mi ostali čisti, vsi blizu volji mojstrov, je nje preuredila bolezen, ki je danes dosegla svoj višek in ki so jo ošabno nazvali Civilizacija... Tako, da bi, če bi srečali kje na še neraziskanem koncu sveta kako bitje, podobno njim, kakršni so bili nekdo, da bi mu dali trak okoli vratu, verigo in ga kazali na trgu...

Iz delca duhovnega kvasu, iz žalostne enačbe in neskončne slabosti, iz katerih jih je veliki kemik ustvaril, so »oni« napravili: liberté, égalité, fraternité... svobodo, enakost, bratstvo...

Tri besede... Napisane povsod, kakor imena bedakov, celo na pročeljih ječ.

In ker so bili premnogoštevilni in preneznatni, da bi mogli dovršeno obstojati sami po sebi, so si osnovali Družbo, katere zgodovina — ki je ne poznam — mora biti že kar neskončna vrsta koncesij, kupčij, strahopetnosti in

zločinov in je rdeče napisana na pročelju narodov... Do nje nimam nič več spoštovanja kakor ga ima ona sama. Kako naj bi zaupal Civilizaciji, ki časti samo Mrtve?

Za mene se Družba zmerom deli v dva dela, naj že gledam nanjo pod kakršnikoli kotom.

Najprej so taki, ki imajo Pse, in taki, ki jih nimajo — in le-tem zaman iščem raison d'être...

Taki so, ki imajo Pse, in taki, ki nas prezirajo.

Taki so, ki hodijo peš, in taki, ki hodijo drugače. Med seboj se ne morejo videti.

Taki so, ki diše lepo, in taki, ki diše slabo...

Taki so, ki jedo preveč, in taki, ki ne jedo dovolj; taki, ki se hranijo, in taki, ki se mašé.

Taki so, ki krmijo ptičke in gledajo, kako jim poginja onemogli oče, in taki, ki rede zajedalce in nočejo videti pri drugih gladu...

Taki so, ki imajo pravice, in taki, ki imajo dolžnosti...

Taki so, ki imajo vsega, in taki, ki nimajo nič.

Taki so, ki jemljejo, in taki, ki dajejo...

Taki so, ki sédejo, in taki, ki obstoje...

Taki so, ki delajo, in taki, ki razdirajo...

Taki so, ki žive, in taki, ki umirajo...

Okoli »njih« je ostalo samo še to, česar niso mogli preobrniti:

Pomlad, s svojo vlažno in vonjivo zemljo, z biseri na travi, zelenjem in dišavami, z ognjevito čutnostjo in petjem ptic...

Poletje, s svojim velikim solncem in majhnimi sencami, s svojo žejo in svežo vodo, s slepečimi dnevi in črnimi nočmi...

Jesen, s svojim dežjem, svojim neštetim zlatom, s svojo milino in rumenečim listjem...

Zima, s svojim ledenim krivcem in žalobno burjo, s svojim mamljivim snegom in svojo posebnostjo, da te neprestano tišči na vodo...

Po hoji spoznaš človeka

Že dolgo si znanost prizadeva, najti na človeškem telesu karakteristične znake, iz katerih bi bilo moči sklepati na duševnost in značaj človeka. Iz tega iskanja so se rodile pomožne znanosti: frenologija, ki išče nekih zavisnosti in zvez med obliko lobanje in značajem, fiziognomika, ki skuša razbrati poteze na obrazu, hiromantija, ki je našla izraz značaja v obliki rok, in slednjič grafolologija, ki temelji na prepričanju, da se v pisavi nepotvorjeno odraža duševno stanje človeka. Vse štiri pomožne znanosti se pod skupnim imenom karakterologija (značajeslovje) bore za veliko spoznanje človeške osebnosti, žarišča njegovega jaza.

Koliko bodo poglobile naše samospoznavanje, je težko reči. Človeški značaj je takšnih dimenzij, da ga je težko pregledati in še težje ukleniti v stereotipne definicije.

Škoda, da je karakterologija mnoge pojave, v katerih se tudi zrcali naša duševnost, prezrla. Iz gibanja, zlasti iz hoje, se je dosedaj še prav malo sklepalo na značaj. Doslej še skoro nihče ni upal trditi, da je moči iz hoje razbrati nekatere najmarkantnejše poteze značaja. Nemara sta vzrok temu bežnost in mišljivost hoje, ki je ni moči, kakor potez na obrazu ali pa pisave, mirno opazovati in proučevati pod povečevalnim steklom. V naslednjem bomo skušali pokazati, da tudi noge govore svojo posebno govorico, razumljivo vsakemu, ki ima dovolj ostre oči.

Znano je, da možgani s pomočjo živčevja — večinoma podzavestno — zapovedujejo vsemu organizmu, torej tudi mišicam, ki gibljejo noge. Vsako duševno razpoloženje sproži neke izvestne gibe, zlasti kadar je volja izločena. Na ta način tudi hoja v preciznih ritmičnih odtenkih izraža vsako duševno razpoloženje. Nemara dvomite o tem? Ali komu se še ni zgodilo, da je po mnogih letih, v popolnoma spremenjenih okoliščinah spoznal starega znanca — po hoji? In na cesti vam je pri pogledu na neznanca gotovo že prišla na um primera: drobi kakor stara ženska, ali stopica kakor star žandar, ta pa se plazi kakor zločinec. S tem človek nehote prizna, da je v hoji res nekaj značilnega. Ampak hoja ni značilna samo na oko, tudi uho lahko sliši o njej marsikaj pomembnega. Zvok in ritem koraka moč-

no karakterizirata posameznike, izražata pa tudi značaj cele rase. Posebno jasno se vidi to na korakajočih četah. Kakšna je n. pr. razlika med umerjenim korakanjem naše vojske in nervoznim drobenjem italijanskih vojakov!

Pri presojanju značaja iz načina hoje pa je treba biti previden, zakaj značaj se spreminja tekom življenja in popolnoma neodvisno od volje, kar ne ostane brez vpliva na hojo. Poklic vpliva nanje še posebno močno. Ni težko razlikovati hoje posameznih poklicev: Mesar hođi gotovo čisto drugače kakor učenjak. Poklica pač tudi v značaju ni mogoče zatajiti. Prav tako tudi ne temperamenta. Fantastičnega človeka je lahko razlikovati od flegmatičnega, bojaznlivega od samozavestnega itd. Vendar pa še temperament le redkokedaj pokaže v nepopačeni obliki. Ponavadi se pod oblastjo razuma prikrije ali pa odene v drugačne oblike. Pameten človek stopa drugače kakor bedak, teoretik drugače kakor praktik, trezen govornik drugače kakor fantast.

Slednjič pa vplivajo na način hoje tudi trenutno razpoloženje in nagoni. Ljubezen, sovraštvo, spoštovanje, prezir, delavnost, bojevitost itd. vse daje drži telesa in hoji sami poseben značaj. Če pomislimo, kako se te činjenice med seboj prepletajo in po kakšnih ovinkih sestavljajo končno rezultanto bi skoraj dejali, da ne bo moči razlikovati posameznih načinov hoje, kaj šele razbrati v njih glavne poteze značajev. Toda grafolologija, čije stvarnosti danemenda nihče več popolnoma ne zanika, tudi ni mnogo na boljšem. Tudi ona proučava značaj iz kratkih bežnih vrstic, ki so bile pod bogve kakšnimi okoliščinami in v kakšnem duševnem razpoloženju vržene na papir. Tudi pisava je rezultanta vseh onih neštevilnih notranjih in zunanjih vplivov, ki vladajo človeka, pa vendar spretnemu očesu naslikajo piščev značaj v precejšnjih obrisih.

Kakor v pisavi, tako je moči tudi pri hoji: iz tempa, oblike in drugih specifičnih lastnosti sklepati na značaj. Ako predpostavljamo, da so vse funkcije organizma prilagojene druga drugi — kar tudi precej točno velja — tedaj bi n. pr. iz počasne hoje lahko sklepali na počasno delovanje možganov. Človek ki počasi hođi, tudi počasi misli in dela.

Je flegmatičnega temperamenta. len, miren in brezbrizen. Ljudje, ki hitro hodijo, imajo pred seboj vselej neki smoter, vendar pa prehitra hoja lahko izdaja tudi vitalnost, vihravost, nervoznost, nejevoljo in nemir. Samo umerjen tempo priča o duševni uravnovešeni. Kaže moža, ki si je svest svojih sposobnosti in znanja, ki je vztrajen, stvaren, pogumen in ki se zanese na svoje delo. Pri takih ljudeh prevladuje razum, v nasprotju z ljudmi neenakomernega koraka, ki jih vodijo čustva. Ti so večinoma obdarjeni z veliko impulzivnostjo, bujno fantazijo, fanatizmom in podjetnostjo, a manjka jim vztrajnosti. Zaradi tega tudi niso posebno zanesljivi.

Človek, ki pri hoji obrača stopala navznoter, je zatopljen v svoje misli; lovi se okoli neke fiksne ideje in se hermetično zapira pred vplivi z drugih strani. Za družbo tak človek ni sposoben. Drugače je z ljudmi, ki obračajo stopala navzven. Ti nimajo lastnih perečih misli in budno pazijo na okolico. Ničesar ne prezro in ne preslišijo, so mnogostranski, družabni in večinoma dobre volje. Včasih utegnejo biti tudi ljudje, ki stopajo navznoter dobrovoljnega značaja, a taki navadno niso posebno pametni.

Trdo in glasno stopicanje dokazuje slabo obvladano energijo. Grobi izrazi in kričanje nadomeščajo pri njih premajhno vztrajnost in voljo. Ne sme se jih zamenjavati z ljudmi težkega koraka, ki karakterizira preudarnega, umerjenega človeka. Taka hoja ima lahko na sebi tudi nekaj svečanostnega, veličastnega, kar se pa takoj sprevrže v ošabno držo, ako so ramena upognjena preveč nazaj in če je obraz nekoliko narog obrnjen.

Skakljajoča hoja je značilna za ženske. Priča o površnosti in pomanjkanju razsodnosti. Ljudje take hoje so ponavadi gizdalinski, ničemurni in večkrat tudi dokaj gibkega jezika. Drsajoča hoja simbolizira preveč kritično naravo, dlakocepstvo, omahljivost, nerazumevanje, birokratstvo in muhavost. Malo boljše spričevalo je moči napisati ljudem okornega koraka. Tem manjka sicer izobrazbe in olike, nekam neizkušeni in nerodni so, drugače pa prijetni, pošteni in odkriti ljudje z najboljšimi namerami.

Kdor hodi preveč po petah je odkritega, svobodoumnega, poštenega in pogumnega značaja. Nasprotno pa isti, ki hodijo po prstih, prikrivajo svoje mi-

sli in namere. Zviti so in prebrisani. K tlom sklonjena glava in telo le še podčrtavata te lastnosti.

Nekateri, gredeč močno mahajo z rokami, da delajo na opazovalca vtis marljivih in podjetnih ljudi. Če imajo poleg tega še lahek korak, potem so nedvomno idealisti. Baš nasprotno pa dokazujejo, mrtvo ob telesu viseče roke, ki kažejo na slabištvo, blaziranost, brezbržnost in lenobo. Ako je v vedenju teh ljudi vzlic temu še neka gracioznost, potem prevladuje v njih le malomarnost. Žalostno je duševno razpoloženje ljudi, ki se jim močno upogibljejo kolena. To so ljudje, ki jih je strla peza življenja. Boječi so, nesigurni, malo samozavestni in če jim je telo tudi še naprej upognjeno, potem so tudi bojazljivi, ponižni, zaspani, popustljivi, sanjavi »tuhtači«. Med njimi in notoričnimi pesimisti, ki jih karakterizirajo počasna, malomarna hoja in mrtve roke, je le ozka vrzel.

Pravilna drža pri hoji je: glava pokonci, prsa ven, ramena nazaj. Človek, ki tako koraka je navadno dobrih živcev, samozavesten, neustrašen in čiste vesti. Možatost, samozavest in ponos so osnovne poteze njegovega značaja. Narahlo naprej potisnjena glava pomeni sicer slavohlepnost, a brez potrebne energije. V splošnem se lahko trdi, da lepa, gladka hoja simbolizira harmoničen, kulturnen značaj, dočim je okorna hoja znamenje neuravnovešenega značaja, čigar sestavine se ne vjemajo med seboj.

Doslej smo skušali vse tipične načine hoje porazdeliti v skupine in jim pridejati nek globlji pomen. Presojanje značaja iz hoje pa je moči še spolniti empiričnim potom — z opazovanjem. Ni namreč posebno težko ugotoviti, kakšno držo telesa in kakšen korak podzavestno izsili ena ali druga poteza značaja, ki je pri tem ali onem človeku posebno poudarjena.

Izkušnje uče, da površen človek sicer normalno stopa, da pa njegov korak ni v pravem razmerju s telesom, ponavadi je predolg in nihajoč. Pri pedantičnih ljudeh se opazuje baš nasprotno: ti stopajo preveč nadrobno. Energičen človek ima trd korak, ne da bi pri tem preveč obrusil pete. Enakomerno in harmonično zastavljanje nog prepreči preveliko obrabo. Omahljivec — v nasprotju z odločnim človekom — se pri hoji močno maje, dela kratke korake in se s petami komaj dotika tal. Trmogla-

vec močno obrabi zunanjo stran peta, dočim popustljiv človek najprej izbrusi notranje robove podplatov. Nezadovoljna, slabotna natura izhodi čevlje najprej na prstih. Nekoliko zibajoč se korak, naravnost naprej obrnjena stopala in malo postrani nagnjena glava je značilna za hojo ljubeznivih, poštenih in odkritih ljudi. Prav tako, samo mirujočih ramen in nalahno naprej sklonjene glave pa hodijo delavni, neupogljivi ljudje.

Previdnost se izdaja v preudarno-pozornem koraku. Ljudje, ki imajo to lepo lastnost, hodijo enakomerno in počasi, s pogledom uprtim v tla in se že na daleč izognejo vsakemu, ki jim pride nasproti. Baš obratno se vedejo svojeglavci. Ti se umaknejo le, če so primorani. Ako je svojeglavec povrhu še prepirljivec in izzivač, potem se najrajši kreta po robnikih pločnikov. Drugače »tuhtač«, ki misli, da se mora vedno stiskati k hišam, da je lažje sam s svojimi mislimi. Tudi bojzljivci in ljudje z maslom na glavi se najrajši drže hiš, da so v primeru nevarnosti zavarovani vsaj z ene strani.

Ljudje, ki se gredoč spotikajo, so raztreseni, zatopljeni v svoje misli. Roke stiskajo v pesti, samo palca sta izprožena. Korak jim je dolg in jih rad zanaša v stran. To so fantasti, obsedeni od neke ideje, a vzlic temu nestanovitni. Ljudje, ki popuščajo drugim na ljubo, ki prilagode svoje nazore potre-

bam, izpreminjajo in prikrojajo tudi svoj korak. To so vljudni, družabni značaji, šibke volje, ljubijo pa red in disciplino.

Lahko je spoznati na cesti prazno-vernega človeka po njegovi skakljajoči hoji in krčevitem prizadevanju, da ne bi stopal na spore med kamenjem cestnega tlaka. Spozna se tudi po tem, da vselej pazi, s katero nogo bo stopil na cilj. Te in podobne malenkosti prepletajo vse njegovo početje, ker jim pripisuje veliko važnost.

Ciniki tišče komolce tesno k životu, glave nagibajo po strani in privzdigujejo ramena. Eno roko tišče navadno v žepu. Ljudje, ki preskakujejo po dve in tri stopnice hkrati, so nesporno vročekrvne, nestrpne narave; za radovedne in zaupljive ljudi pa je značilno, da človeka, s katerim gredo v štric, nenehoma odrivajo na desno ali pa na levo a poti.

Vse to so seve zgolj posamezna opazovanja in še mnogo sistematičnega dela bo treba, preden se bo ta panoga splošnega značajslavlja po stvarnosti lahko kosala s starejšimi. Toda že iz dosedanjih izsledkov se vidi, da način hoje ni prazna funkcija mišičevja, marveč, da se v njej zrcali nekaj globljega. Ljudje bi gotovo radi hodili čim lepše, čim bolj harmonično, pa ne morejo. Neke notranja moč jih prisili, da se tudi na zunaj pokažejo, kakršni so.

(Po N. Aranyosiju)

Gospodar zemlje

Človek se rad nazivlje »gospodar zemlje« in zabi pri tem, da tvori zgolj neznaten drobec življenja na svetu. Če bi gledali na največjo razprostranjenost, bi morali prisoditi gorenji naslov — kremenčasti algi. To presenetljivo dejstvo poudarja veliki prirodopisec Raoul France. V kubičnem centimetru humusnih tal je našel do 60.000 kremenčastih haljug in v morskem planktonu ni njih število nič manjše. Na ta način znatno presešajo vse druge organizme po življenski množini. Človek bi moral vse življenske pojme izvajati od njih in imeti vsa ostala živa bitja za izjeme, zlasti ker omenjene alge pripadajo k najstarejšim živim stvorom.

Ako si skušamo pridobiti nazorno predstavo o živi masi, ki jo poznamo,

ne najdemo niti najmanjšega znamenja o življenju zunaj zemlje. Za zemsko notrino je France pokazal, da je že malo metrov pod površino vse življenje ugasnilo. Jamarjev ne kaže šteti med podzemljane, ker so njih bivališča zgolj vrtine zemskega površja. Celo največje vodne »lobine leže še na »površini«. Zračni ovoj oživljajo do najvišjih višav razne letečine. Dokod sega ta »vzdušni plankton«, se ne ve. In če Svanta Arrhenius misli, da svetlobni pritisk odnaša posamezne bakterije v svetovni prostor, je to le domneva. Na zemlji sami je samo tenka plast oživljena, zato življenje ne more posebno vplivati na naš planet kot celoto. Živna masa je preneznatna, da bi kaj pomenila vpričo geofizikalnih sil.

V vesoljstvu ima zemeljsko življenje komaj večjo vlogo nego atom v našem telesu. Že s tem je izpričana neskončna majhnost človeka, ki si je v svojem svetovnem nazoru ne moremo prav nič predočevati. Še na zemlji ima človek le malo vpliva. Sicer je stotinko njene površine preobrazil v obdelan svet, a celina — po eni tretjini puščava — se že zgolj geografski ne more kosati z vodo in vzduhom, koder se poglavitno razprostira življenje. Sladka voda, kjer se vrši prevesna množica življenskih dogodkov, je le v pičlem delu odkrita, površinska. Več ko devet desetih njene gmote posrkajo plodna tla kopenega in ta talna voda

plove po gornji meji neprodornih slojev. Ta podzemski sladkovodni ocean stopajoč na dan v svojih rekah in jezirih, je prav tako obilo naseljen kot svetovno morje. Pri tem pa ribe, korale, školjke, ki se nam najprvo vrinejo na misel kot »življenska masa«, kar izginejo napram neizmerni količini glivic, kremenčastih alg, radiolarij, foraminifer itd. Mrzla morja so posejana s tolikšno obilico mikroskopskega žitja, da se ta količina više ceni nego množstvo enoličnega bujno poraslega travnika. V tem pogledu se morajo skriti celo pragozdi sveta v vsej svoji skupni moččnosti.

.....
Rudolf Baumann

Zgodba iz Džungle

Nekaljen nočni mir je v splošnem odlikoval pri Krasovih dostojno in prikupno življenje. Kadar je solnce zatonilo in je noč v črni naglici padala na šumo, je rodovni poglavar z zamolklim renčanjem zbral svojo razkropljeno družino na prikladno drevo k skupnemu spanju. V skupinah in gruclah so se Krasovci stisnili v klopko na visokih prostih vejah, povესili dolge repe naravnost nizdol nalik vetromerom, se objeli, da jim bo topleje, nasršili dlako zoper mušice in se pogreznili v sanje.

Sam Tjokra se je zakasnil. Misleč na sladke mangovce, je menil, da mu bo tako lahko kljubovati spancu kakor uiti skupnemu počivalnemu klobučiču. Še nikoli ni čutil pristnih, godnih mangovcev v svojih ustnih mošnjicah, ker je leteča in tekajoča gozdna živad obrala te ljubke sadeže pred končno zrelostjo, boječ se, da bo prišla prekasno.

Tjokra je zahaje zaostal, utonil v somraku in celo zaspana mati ga je pozabila.

Nekaj časa je skakljal kot brezumna prikazen po mangovem drevesu, pregnal vse drevesne podgane in pogoltnil v diru obilo svirajočih skržatov, ki so se udeleževali klasičnega nočnega koncerta, dokler ni sam samcat kraljeval liki zmagalet in zapadel zaspanemu dolgočasju z drgetanjem v plen. V spominu na gorke hrbte in trebuhe sorodstva se je skušal sam vsestransko

in varno objeti, pri tem pa se čedalje bolj manjšal in okrogлил...

Medtem je vzšel gorostasen, žolt mesec, na čigar oblici je plesalo nešteto mušic, pojoč enolične pesmi. Tjokru se je tako zazdelo, kakor bi vse te mušice hotele živeti ob njem in se po končanem plesu na luni uvesti nanj za večerjo. Zato je strmo buljil vanje, dokler mu ni začelo migotati pred očmi, svojo polt pa je ščetinil in ježil, da bi se pozneje čim bolje zaščitil. Čemu neki so kalongi prišli nocoj tako pozno? Škoda lepega spanja. Mušice so še zmerom rajale po mesecu. V sredi je bila ena posebno velika, morda njih bog in rodni glavar? Ta zna bržkone pošteno pikati.

Sedaj se je »rodni glavar« vidno in vedno večal. Tjokra se je ugriznil v konec repa, da bi čutil, ali še bedi. Močno ga je zaskelalo, vendar pa je rodni glavar mušic bolj in bolj rasel. Črno, še bolj črno se je širil po zlati obli ter otepal z dolgimi vražjimi krili pod seboj. Sedaj je že segal skoro preko velike lune in se še zmeraj razprezal. Tjokra je z grozo bolščal proti čudovišču in mističen trepet ga je prešinjal. Takrat mušični poglavar celo ni imel več dovolj prostora na mesecu in je kljub temu še nadalje rasel. Tjokru je rep okrepenel v togo paličko, vse štiri nožice so bile sklenjene v voz in v obrazček je obstajal malone zgolj iz oči, a mušični poglavar je še vsevilj debelel in debelel.

Izenada je mesec zdrknil po enem črnem krilu nazaj v svojo zvezdnato strugo, in Tjokra je spoznal v čudovitem stvoru neznanskega kalonga, ki je molče v drznem loku jadral proti mangovcu. Navzlic neizmerni olajšavi je Tjokra otožno mislil na svojo daljno obitelj in si želel perotnic, da bi mogel arno in žurno do nje. Ker se pa ta želja ni uresničila, se je Tjokra storil skoraj tako majčken ko mangov sad. Nato pa se je takoj zopet čim tanje in tesneje zleknil po sivem deblu, da pač ne bi nalikoval mangovemu plodu, saj kalongi so prihajali sem vprav zaradi teh sadov.

Polagoma jih je pribrnelo še več, čezdalje več kalongov od iste točke na obzorju, toda mesec se jim je bil odmaknil in lil le še trohico srebra po njih. V kratkem jih je plulo gotovo trideset, štirideset tiho okrog drevesne krošnje, v kateri je Tjokra strahoma bedel, vščenen med odrastke. Njih kolobarji so se vedno bolj ožili, lepitanje s kreljutni je postajalo vesomer okornejšo, dokler se ni prvi največji obrnil ob vejo ter se je oprijel z upognjenim krempljem. Drug za drugim se je obesil za vejo. Mukoma so plezali z navzdol visečo glavo, napol ogrnjeni v napotna kožnata krila, gori in doli po vejah, da bi grizli sladke mange. Pravkar so v svobodni zračni progii nudili še prizor pravljíčne krasote, zdaj pa so bili neokretna, grda razbojniška drhal. Ob srečanju so vreščali, se med seboj prepirali in hlatali s strupenimi pasjimi smrčkii.

Včasii so se spustili, razprostrli svoje zametno mehke kože in v krožnem poletu postali spet lepi. Naposled jih je bilo sto ali še več, ki so prhutali okoli drevesa in skoznje, razsipali zoreči sadež, se hreščoč ravšali in ubogega Tjokrico neznansko plašili. Sicer je vedel, da žo zgolj cvet in sad, nikdar mesa. Toda ostri zobci zlobnih živali so mogli pri napadu in obrambi strašno raniti. Od tesnobe Tjokra kar ni mogel več strpeti, zlasti če je pomislil na svojo trudnost in moč spanja. Srčnost obupa ga je prevzela in poskušal je, kako bi nočasii, skorai neribno, spolzel niz žleb, ki ga je delala skorja mogočnega deblla. Že je imel na temni, odsoini strani nekaj oničjih dolžin za seboj, ko je žleb mahoma prešel v gladino ogromnega deblla. Nemogoče, da bi se niže doli oprijel ter oklenil. Drugoga ni kazalo kakor brez

hrupa zdrsniti ali pasti v neznano ghibino, polno strahotnih ponočnih zveri. V poslednjem časku pred izvršitvijo nevarne nujnosti je Tjokrov tipajoči konec repa začutil braznino v drevesnem trupu, ki je mogla pomeniti le duplo ali šupljino. Zaničujoč preteče drevesne kače ali stonoge, se je Tjokra spustil nizdol, zagrabil s poslednjo močjo nagrbančen rob, se smelo zagнал v zevajočo odprtino, telebnil na voljno posteljo iz perja in preden je jadno zaspal, še baš utegnil suniti z zadnjo nogo, da je brcnil v nočni zrak nekoliko mladih ptičkov, ki so se usajali. (Iz knjige: »Kralj v Pulu Manisu«.)

.....

EX LIBRIS

To so znaki, po katerih se namestu s podpisom ali pečatom spozna lastnika knjižnice n. pr. grb, portret ali kaj drugega, kar je v zvezi z imetnikom biblioteke. Danes se ta panoga grafične umetnosti lepo razvija. Prvi ekslibris je zabeležen v Nemcih l. 1460, v Angležih 1574. V dubrovniški književnosti je znan Dobrić, ki je delal slične ilustracije za nekatere plemiče. Ekslibristika ima poleg umetniške vrednosti še to prijetno stran, da se dajo tiskani znaki med ljubitelji zamenjati. Posamezniki posedujejo na ta način zbirke, znešene od vseh vetrov, kar povečuje njih ceno. Slovanska grafična umetnost, zadnje čase jako čislana, se je postavila letos na zagrebški razstavi. Ekslibrise so tu izložili Jugoslovenci M. D. Gjurii, Smrekar, Šantel.

Belgija prednjači v tem, da podeljuje župansko čast šibkemu spolu. Prva županja je bila med vojno redovnica, pa tudi po vojni je Daniel Campion, obnavljajoč opustošene kraje, nekje naletel na edino vplivno osebo-mater prednico ženskega samostana ter ji izročil težko nalogo. Ob koncu l. 1928, so v Belgiji šteli 1 žensko senatrico, 5 deželnih svetovalk, 154 občinskih svetnic, 9 županj. Nazadnje je bila imenovana baronka Pélichi, ki je nasledila svojega moža na županstvu v Snelleghemu. Razen tega imajo še 9 pomočnic, 34 občinskih blagajničark. Ta pokret se je razmahnil zlasti v Brabantu. Luksemburg pa premore zgolj eno županico in 4 srenjske blagajničarke.

.....

Lesorezi v današnji številki so delo slikarja grafiika E. Justina.

L. Klinsenberger

Slike iz današnje Palestine

Ladja se je zasidrila na odprtem morju. Na koncu ladjinih stopnic zgrabijo potnika štiri močne arabske roke ter ga kakor težak tovor posade v čoln. Valovi so visoki, a spretni veslači nas pripeljejo ob monotoni pesmi krmarja, ki vliva na ta način ljudem

historijat zavoda. Tehnika hoče vzgajati mlade inženjerje in arhitekte, ki so voljni posvetiti se obnovi Palestine. Slušatelji, ki so zdaj vpisani, so prišli iz vseh krajev sveta; zavod jim gre na roko v toliko, da jim nudi stanovanja. Dijaki pa imajo lasten klub in razsta

Muslimanska kavarna v Jeruzalemu

poguma v srce, varno do pristanišča. Tam nas že čakajo avtomobili. Sedemo vanje in se peljemo naravnost v židovsko tehniko. Poslopje je v arhitektonskem pogledu izredno zanimivo. V eni izmed predavalnic govori baš profesor Bärwald, bivši asistent v Berlinu-Charlottenburgu. Čim vstopimo, prekine predavanje ter nam predoči

višče, kjer so na vpogled njihova dela. Tehnika prireja poleg tega še večerne tečaje za rokodelce in delavce. Vsa oprema za zavod je bila napravljena doma. Okoli tehnike pa stojijo lične vile, kjer stanujejo univerzitetni profesorji in dijaki.

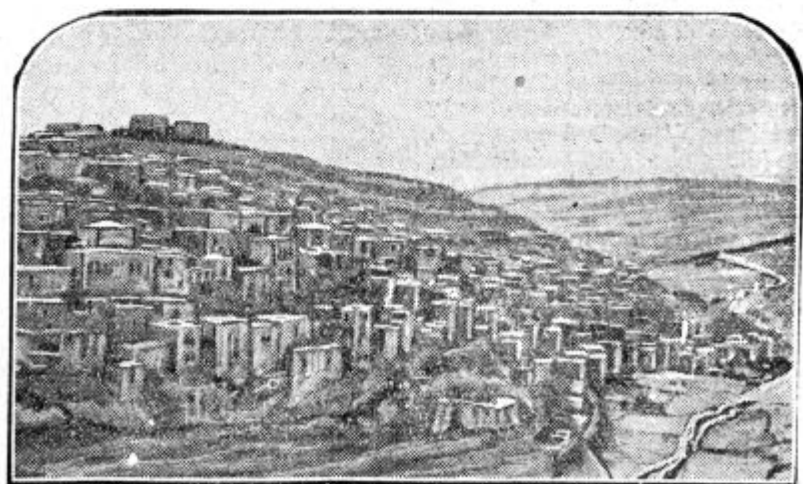
S severnozpadnega pobočja Karmelske gore se nudi diven razgled: pred

namí se razprostíra morje. Proti severovzhodu pa leže galilejske gore s svetloblešččím Libanom, visokim Hermonom in Gileatskim pogorjem v

ozadju. Spodaj pa leži Haifa, obdana od oljčnih nasadov in vinogradov, ki dajejo slovito vino. Nešteto je oranževih dreves in palm. Na Karmelski

Motiv z glavne jeruzalemske ulice

Pogled na Haifo

gori, ki je zaklonjena pred vročino, se belijo vrste vil in sanatorij poleg karmeličanskega samostana.

Nazaret

Glavno mesto južne Galileje leži v odprti dolini, ki jo zapirajo v ozadju pogozdovani griči. Na rebrih in vrh grebenov pa se razprostira današnje mesto s cerkvami, samostani, misijonskimi zavodi, šolami in bolnicami. K vodnjaku, iz katerega je vsak večer pila Mati božja, prihajajo še danes Nazarenke po vodo. Odnášajo jo v vitkih vrčih na glavi. Njih korak je lagoden, pogled na njih postave pa zelo slikovit.

Nahalal

je vzorna farma, kjer se vzgajajo dekleta za kmetijstvo in gospodinjstvo. Vročina je tukaj toliko, da ne vzdrži nihče razoglav. Ženske se pokrivajo z rutami ali pa s slamniki širokih krajevcev. Zanimiv je pogled v hleve te far-me. Vsaka krava ima pred jaslji v hebrejskem jeziku napisano ime. Na farmi je zaposlenih okolu šestdeset deklet; večinoma iz Nemčije. Edino moško bitje na farmi je šofer, ki pelje vsak dan vrče z mlekom v Haifo.

V okolici farme živi kakih osemdeset družin, ki so se naselile v deželi s posredovanjem sionistične akcije. Vsaki je bil odmerjen kos zemlje s pristavkom, da ostane ta zemlja last rodu od kolena do kolena.

Tiberija

Prej duhovno središče Židov in sedež sinedrija. Leži štiri sto metrov pod morsko gladino. Pred naselbino počivajo na starem pokopališču kosti Maimonida, Johanaana ben Sakkaja, nekoliko višje pa je pokopan rabi Akiba in drugi pismarji, na jugu pa učeni rabi Meir baal Ness. Učenci teh mož pridno obiskujejo grobove svojih učiteljev. Tu je tudi šola, kjer še danes poučajo jejo talmudisti Sveto pismo.

Pod šolo leži zdravilno kopališče z žverlenimi in železnimi vreclji, v katerih doseže voda do 62 stopinj Celzija. Zdravilišče hočejo pozidati v velikem stilu. Nedaleč odtod stoji »komunistična« naselbina Daganja. Komunistična je v najboljšem pomenu besede, zakaj vsi prihodi gredo v skupno blagajno. Ljudje so tukaj napravili naravnost čudeže. Izsušili so malarična močvirja in pokrajino izpremenili v

plodno zemljo. Danes razveseljuje naseljence tropska vegetacija. Kakor čuječi stražniki obdajajo naselbino cipepre in pod drevesi v senci se igra deca, ki jo nadzirajo otroške vrtnarice. Zjutraj namreč gredo starši na delo.

Tiberija razpolaga tudi s krasnim hotelom, ki je povsem moderen in eleganten. Preskrbovanje z živili pa ni prav lahko. Vse potrebno morajo prinesiti kamele čez gore. Staro mesto je verna priča pristnega Orijeanta. Nepozaben je večerni sprehod do Genezareškega jezera. Posebno močan je vtis, ki ga napravlja pogled na jezero v mesečini.

Nablus

Stari Sihem, kjer so razprostrli šotore Abraham, Jakob in njegovi sinovi. Jožefov grob pa je danes skrit v moderni palači. Vsepopvod šumljanje voda in studencev, ki pritekajo z gore Gerizim.

Nablus je sedež industrije za milo in izvažja svoje izdelke največ v Francijo. Palestina daje najboljše vrste francoskega mila. Visoke, bradate in močne postave v belih talarjih in turbanih na glavi nam ponujajo novce, ki so po njihovih izjavah stari vsaj 1500 let... To so Samaritanci, pripadniki ene najstarejših sekt, ki so se do danes vzdržali v rasnem pogledu čudovito čiste. Priznavajo samo pet Mojzesovih knjig in se imajo za Aronove potomce. S nonosom kažejo staro listino Thora (»navodilo« in pet Mojzesovih knjig), ki jo je baie spisal pravnuk Arona leta 1300. Samaritanska občina šteje samo 1500 oseb, ki na se strogo držijo svojih predpisov. Ob posebnih praznikih se zberejo na Gerizimu k molitvi in na predvečer pashe darujejo žrtve. Ker se ženilo samo med sabo, imajo vdove pri njih vse polno snubcev. Še danes pišejo svoje listine v stari hebrejščini, prepise pa prodajajo.

Afula

Postaja hedžaske železnice. Pred primitivnim postajnim poslopjem stoji majhna kočja in tam sedi Žid v kaftanu z dolgo belo brado. V naročju pestuje čedno malo dekletce. Potnikom ponuja okrenčila, predvsem oranže, ki so tako velike, da jim še nisem videl primere. Tudi kar se tiče sladkosti, prekašajo ti sadeži vse sadje te vrste, kar sem ga dosedaj pokusil. Žid pripoveduje, kako je moral bežati zaradi

pogromov iz ruske domovine. Umorili so mu ženo in deco, edini otrok, ki mu je ostal, je hčerka, ki jo je rešil s pomočjo drugih Židov. Tukaj, v Obljubljeni deželi, mu je dobro ter živi srečno in zadovoljno.

Od Jeruzalema k Mrtvemu morju

Z Oljske gore zremo dolgo zaželjeno sliko Jeruzalema. Toda šofer in vožnja nas hočejo popoldne odvesti še v Jericho in k Mrtvemu morju. Preden solnce zatone, nastopimo pot. Ustavimo se pri hebrejski univerzi, ki jo je l. 1925. otvoril sir Alfred Mond. Sledovi potresa, ki je divjal tod pred nekaj leti, so še jasni. Na prostem je vse polno kamnov, okoli njih pa delavci. Kakor smo se preverili, so bili ti delavci dijaki, ki so v prostem času zavihali ro-

kave, da bi s težkim delom pripomogli projektiranim stavbam pod streho.

V Jericho se peljemo najprej po dobri cesti. Pokrajina spominja od daleč na Dolomite. Visoko v skalah stoji kakor orlovsko gnezdo na strmini grški samostan. Lepa pot pa se kmalu neha in avtomobili zavijejo v puščavo. Slednjič dosežemo Mrtvo morje. Na bregu stoji beduinska kočja, iz katere stopi Beduinec in nam ponudi kave. Toda ko je damska družba pogledala v kočjo, je resignirala na pijačo.

Palestina je danes še pusta dežela. Če se posreči eksploatirati zaloge kalija iz Mrtvega morja, bi bila dežela preskrbljena z blaginjo za dolge čase, kajti kalij iz Mrtvega morja bi zadoščeval za preskrbo vsega sveta.

.....
Alphonse Daudet

Elikvir prečastitega patra Gaucherja

II

Drugo jutro zarana je bil nesrečenž na kolenih v priporjevi molilnici in je opravljal spoved svojih grehov med potokom solza:

— Elikvir, monsinjor, ta elikvir me je ukanil, je govoril in se tolkel po prsih.

Ko je videl tako omehčanega, tako skesanega, je postal sam pripor ganjen.

— Pojdite, pojdite, pater Gaucher, pomirite se, vse to se bo posušilo ko rosa na solncu... Predvsem, škandal ni bil tako velik, kakor si domišljate. Pesmica je res bila takole malo... hm! hm!... In končno moremo upati, da jo novici niso slišali... Za zdaj pa, vidite, mi dobro povejte, kako se vam je vsa stvar dogodila... To je povzročilo okušanje eliksirja, ali ne? Ste imeli pač nekoliko predarežljivo roko... Da, da, razumem... Z vami je prav tako kakor s patrom Schwarzom, iznajditeljem smodnika: vi ste žrtev svoje iznajdbe... In povejte mi, dragi moj prijatelj, je li res potrebno, da okušate sami ta strašni elikvir?

— Na žalost da, monsinjor... epruveta mi pač pove jakost in odstotek alkohola; ali za zadnje, za buké, se ne zanašam na drugo ko na moj jezik...

— Ah, prav dobro... A poslušajte me še nekoliko: kadar tako okušate svoj

elikvir po potrebi, vam li to dobro dé? Vam je li to užitek?...

— Oh! žal da, monsinjor, reče nesrečni oče in močno zardi... Evo, dva večera je v njem tak aroma, tak okus!... Gotovo mi je kak zli duh to zagodel... In tako sem se za trdno odločil, da odslej upotrebljavam le epruveto. Pa magari da liker ni dosti fin, da se ne peni dovolj...

— Čuvajte se, ga prekine pripor živahno. Ne smemo se izpostavljati nevarnosti, da bi postali odjemalci nezadovoljni... Sedaj ko ste opozorjeni, morate edino gledati, da se dobro pazite... Da vidimo, koliko vam je treba, da se trdno prepričate?... Petnajst ali dvajset kapljic, ali ne?... recimo dvajset kapljic... Lahko bi bil zadovoljen vrag, če bi vas ujel z dvajsetimi kapljicami... Sicer pa, da prepričimo vsak pripetljaj, vam dam dispens, in vam odslej ni treba prihajati v cerkev. Molili boste večernice v destileriji... In zdaj, idite v miru, moj prečasti, predvsem pa... štejte svoje kapljice...

Ali joj! Čeprav je ubogi prečasti še tako dobro štel svoje kapljice... vrag ga je držal in ga ni več izpustil.

In destilerija je slišala vprav edinstvene molitve!

Podnevi je še bilo vse v redu. Oče je bil dovolj miren; pripravljaj je svoje pečice, svoje kotle, skrbno prebiral svoja zelišča, vsa fina provençalska zelišča, suha, nazobčana, od dišav in solnca ožgana... Toda zvečer, ko so bila namočena in se je eliksir varil v rdečih bakrenih kotlih, so se pričenjale muké ubogega moža.

— Sedemnajst... osemnajst... devetnajst... dvajset...

Kaplje so padale iz cevke v pozlačeno čašo. Teh dvajset je pater zvrnil na dušek, brez posebnega užitka. Ali šele ena in dvajseta ga je začela mikati. Oh! ta ena in dvajseta kapljica!... Da uide skušnjavi, je šel prav na konec laboratorija, pokleknil in se izgubil v očenaših. Toda iz še toplega likerja so se dvigali mali oblaki, napolnjeni z dišavami, pričeli krožiti okoli njega in ga hočeš nočeš zopet doveli h kotlom... Liker je bil lepo pozlačeno zelene barve... Sklonjen nad njim, z razširjenimi nosnicami, ga je oče prav nalahko mešal s svojo cevko in dozdevalo se mu je, da vidi v malih iskrečih se biserčkih, ki jih je valila smaragdna tekočina, oči tetke Begon, ki se smejejo in ga bleščeče gledajo...

— Naj bo! Še eno kapljico!

Kapljica za kapljico, in nesrečnikova čaša se je končno napolnila do roba. Nato se je, na kraju svojih moči, zleknov velik naslanjač in si s polzaprtimi očmi očitaj svoj greh s trkanjem na prsi, govoreč samemu sebi prav na tiho s slastnimi očitki:

— O! preklinjam se... preklinjam se...

Najstrašnejše je bilo pa to, da je našel na dnu vražjega eliksirja, ne vem po kaki čarovniji vse grde pesmi tetke Begon: Tri male družice so se dogovorile, da prirede skupno večerjo... ali: Mojster Andrejeva Beržereta je šla sama samcata v gozd... in vedno ono glasovito od belih patrov: patatin, patatan...

Pomislite samo, kaka zadrega je bila zjutraj, ko so mu pravili sosedje njegove celice s hudomušnim obrazom:

— Oj! oj! oče Gaucher, včeraj zvečer, ko ste legli, ste imeli pa grilčke v glavi.

Potem je bilo solza in obupa, in post in raševina in stroga pokorščina. Ali nič ni pomagalo proti demonu eliksirja: vsak večer, ob isti uri, se je obsedenje pričelo znova.

Medtem so naročila deževala v opatijo, da je bil pravi blagoslov. Prihajala so iz Nimesa, Aixa, Avignona, iz Marseillea... Samostan je iz dneva v dan dobival bolj lice tovarne. Tu so bili bratje zavijalci, bratje etiketerji, eni za dopisovanje, drugi za prevažanje; božja služba je res tu in tam utrpela kakih par udarcev zvona; a ubogi prebivalci okraja pri tem niso nič izgubili, to mi lahko verujete...

Lepega nedeljskega jutra, medtem ko je blagajnik v polnem zboru čital svojo letno bilanco in so ga dobri kanoniki poslušali svetlih oči in s smehljajem na ustnicah, evo zopet patra Gaucherja, ki se vrže mednje sredi seje in kriči:

— Konec... Ne morem več... Dajte mi moje krave nazaj!

— Kaj se je vendar zgodilo, oče Gaucher? ga vpraša oče priyor, ki je slutil, za kaj gre.

— Za kaj gre, monsijnor?... Gre za to, da si pripravljam lepo večnost ognja in bodljajev z vilami... Gre za to, da pijem, da pijem kakor pogubljenec...

— Saj sem vam vendar rekel, da štejte svoje kapljice!

— Oh! jako dobro, šteti kapljice! sedaj bi moral šteti po čašah... Da, prečastiti moji, tako daleč sem. Tri skodelice vsak večer... Menda jasno uvidevate, da tako ne more dalje trajati... Zato si dajte izdelovati eliksir od kogarkoli hočete... Naj me božji ogenj ošine, če se bom še kdaj mešal v to!

Kapitelj se ni več smejal.

— Nesrečnik, vi nas uprostate! kličte blagajnik vihteč svojo glavno knjigo.

— Ali vam je morda ljubše, da se pogubim?

Nato se dvigne priyor:

— Moji prečastiti, povzame in iztegne svojo lepo belo roko, na kateri se je svetil pastirski prstan, imamo sredstvo, da se vse lepo uredi... Zvečer, kaj ne moj dragi sin, vas zli duh skuša?...

— Da, gospod priyor, redno vsak večer... Na tak način, da me, čim se začne mračiti, oprostite mi, jame oblivati znoj, kakor kapiteljskega osla, kadar vidi, da se mu bliža palica.

— No, dobro! pomirite se... Od danes naprej bomo vsak večer pri večernicah molili za vas molitev svetega Avguština, s katero je zvezan popoln odpustek... S tem ste na varnem, pa naj se zgodi, kar hoče... To je odveza med grešitvijo.

— Oj! dobro! potem pa, hvala. gospod pripor!

In oče Gaucher ni vprašal ničesar več, vrnil se je k svojim kotlom lahek ko škranček.

In resnično od tedaj naprej noben večer na koncu molitev oficijant ni pozabil dostaviti:

— Molimo za našega ubovega očeta Gaucherja, ki žrtvuje svojo dušo skupnim interesom... Oremus Domine...

In medtem, ko je nad vsemi temi belimi kutami, zleknjenimi v senci ladij, trepetaje strujila molitev kakor lahen vetrič preko snega, ste mogli tam doli,

prav na koncu samostana, izza rdečih oken destilerije slišati očeta Gaucherja, ki je pel iz vsega grla:

V Parizu živi en beli pater,
Patatin, patatan, taraban, tarabin
V Parizu živi en beli pater,
ki pleše s svojimi menišk
trin, trin, v zelenem vrtu;
ki pleše z...

... Tu je dobri župnik prestrašen ob-

stal:
— Milost! Ko bi me slišali moji žup-

ljani!

Prevel Fršk.

Dr. Vl. Travner

Čarovniški procesi na Slovenskem

(Nadaljevanje)

C) Priznanje in tortura

Inkvizitorično kazensko postopanje ne pozna obtoženca v današnjem smislu. »Obtoženec« v tem postopanju ni bil namreč stranka (kakor je dandanes), temveč objekt procesa. Zato je bil tudi dolžan izpovedati resnico. Če tega ni storil prostovoljno, ali če je molčal, ga je sodnik prisilil k priznanju. V tem obstoji bistvo *torture* (od lat. *tortura* = muka). Razen tega igra pri torturi veliko vlogo naziranje, da je duša neprimeroma več vredna kakor grešno telo in da izkaže sodnik zločincu (grešniku) le dobroto, če ga pripravi, da obžaluje in prizna greh.

Sodnik je moral torej najprej vprašati obtoženca, če dejanje prostovoljno prizna in ga obenem pozvati, da govori resnico. To je tako zvano »dobrohotno ali dobrotljivo izpraševanje« (»gütige Befragung«). Če je obtoženec dejanje tajil ali trdovratno molčal, je moralo sodišče sklepati o tem, če je dopustno »ostro izpraševanje«* (»peinliche Befragung«) t. j. uporaba torture. Vprašanje je sodišče potrdilo, če je bilo dovolj indicij, ki jih obtoženec ni mogel ovreči. Obenem je določilo narok za torturo. Ta sklep se je izvršil navadno v obliki »dokazne sodbe« (čl. 17, 28, 39 — 41 štaj. Karoline I. del).

* Izraza »ostro« in »dobrotljivo vprašanje« se navajata v slovenskih spisih deželškega sodišča Pišce na Bizeljskem iz leta 1758 (gl. Slov. Pravniki I. 1889., 4. štev.)

S tem se začne strašni in psihološko zelo zanimiv boj med sodnikom in obtožencem. Sodnik skuša z vedno hujšimi sredstvi streti voljo obtoženca in ga prisiliti k priznanju. Obtoženec se brani z junaškim samozatajevanjem. Slednjič se posreči sodniku doseči svoj smoter. Komaj pa preneha sodnik z mukami, prekliče obtoženec prisiljeno priznanje. Posledica so nove in še strašnejše muke, ki se nadaljujejo in stopnjujejo tako dolgo, dokler obtoženec spet ne omaga in znova prizna. Večkrat se obnašajo obtoženci (med njimi celo stare in slabotne ženske) tako junaško, da jih moramo samo občudovati. Večkrat pa podležejo obtoženci hitro in priznajo takoj vse, kar zahteva sodnik. Včasih zadostuje že, če jim sodnik predstavi krvnika, kar pa se smatra še vedno kot »dobrohotno izpraševanje«. Sodnik in krvnik sta si štela v posebno čast, če sta »priznanje« čimprej izsilila. To je bil eden glavnih vzrokov, da so se vsi mučilni instrumenti uporabljali s tako nečloveško grozovitostjo, da se nam že pri opisju posameznih primerov lasje kar trepe.

Pri naroku, ki je bil določen za torturo, je vprašal sodnik obtoženca najprej v navzočnosti dveh »razumnih in sposobnih« oseb in sodnega pisarja, če dejanje prostovoljno prizna. Obenem mu je predstavil krvnika in mu natančno razložil uporabo posameznih mučilnih instrumentov (»Territion«). Več-

krat je prepustil to delo tudi krvniku, ki je opravil delo seveda s posebnim poudarkom. To je bila tako zvana »prva stopnja torture«. Tu je imel obtoženec zadnjič priliko dokazati svojo nedolžnost. Če tega ni hotel ali mogel storiti, se je začela »druga stopnja torture«. Po predpisih zakona so morali biti pri torturi navzoči razen krvnika sodnik, sodni pisar, 5 ali 6 »razumnih in zmožnih oseb« ter po možnosti en zastopnik dotičnega mesta, trga, graščine, samostana itd., kjer se je vršila razprava. Ti predpisi pa se navadno niso strogo izvajali. Znani so celo primeri, da sta bila navzoča poleg krvnika samo sodnik in zapisnikar.

Katera sredstva naj se uporabijo in v katerem obsegu, je prepuščal zakon prosti presoji sodnika. Zato tudi ni bilo *mučilno orodje* zakonito določeno. Odvisno je bilo to od inventarja posameznih sodišč, od krajevnih običajev, od zmožnosti krvnikov, ki so imeli v tem ali onem mučilnem orodju večjo ali manjšo prakso itd. Nekateri krvniki so bili naravnost specialisti za gotove instrumente.

Najnavadnejše orodje, s katerim se je navadno začela vsaka tortura, so bile tako zvane »palčnice ali léšice« (»der Daumstock«). Obstojele so iz dveh narezanih ali nazobčanih železnih ploščic, ki sta bili zvezani tako, da sta se s pomočjo vijakov (na obeh koncih ploščic) premikali druga k drugi. Mučena oseba je morala vtakniti oba palca — odtod tudi ime orodja — med ploščici, nakar je krvnik obe ploščici z vijaki privil tako, da je stisnil palca in da se je vlila kri izza nohtov.

Zelo pogosta je bila tako zvana »vezava« (»das Band«), ki se je delila v četrtinsko, polovično in celo. Obstojele so v tem, da je zvezal krvnik mučeni osebi obe roki na hrbtu (tako, da sta bili dlani obrnjeni na zunaj) bodisi do gležnjev, bodisi do komolcev, bodisi do ramen in pri tem potegnil vrv tako močno, da je segala do kosti. Pri tem so se sklepali — posebno na ramenih — močno razširili, kar je povzročalo strašne bolečine (posebno pri »celi vezavi«).

S četrtinsko vezavo je bila v zvezi »natezalnica« (»das Recken«), ki je obstajala v tem, da je privezal krvnik mučeno osebo za roke in noge na posevno lestev, vrv pa sukal okoli okroglega lesa (valja) ter na ta način nategnil telo mučenega tako, da so prišle

narobe zvite roke nad glavo. Večkrat so bile na klinu sredi lestve ostre igle, — tako zvani »zajec« (»der gespickte Hase«) — ki so drgnile in zbadale hrbet žrtve. Po predpisu Karoline se naj trdovratni inkvizit nategne tako, da svetlika luč, ki jo drži rabelj za inkvizitom skozi trebuh mučene osebe. Ta tortura se je poostrila tako, da je rabelj pekel s svečami ali s snopom gorčice slame inkvizita pod pazduhami.

Posebna vrsta natezalnice je bil tako zvani »dvig« ali »povzdigovanje« (»der Zug«, »die Wippe«, »Elevation«). Na stropu mučilnice je bil pritrjen škripec (kolesce), okoli katerega je tekla dolga vrv. Krvnik je privezal inkvizita s četrtinsko vezavo na to vrv ter potegnil drugi del vrvi navzdol tako, da je obvisel mučeni z narobe zvinitimi rokami nad glavo med nebom in zemljo. Nato ga je dvigal počasi navzgor oziroma ga spuščal navzdol. Večkrat mu je še obesil na noge več funtov težke uteži. Tako je morala viseti žrtev četrto pol ure.

»Španski škornji« (»der spanische Stiefel«) so bili podobni že opisanim »palčnicam«. Krvnik je stisnil z dvema vzbočenima ploščama, opremljenima z ostrimi zarezami ali konicami, inkvizitu noge tako, da jim je večkrat polomil kosti. Ta tortura se je večkrat poostri-la s tem, da je krvnik tolkel s kladivom po »škornjih«. Okoli l. 1600. je znašel neki krvnik v Nemčiji »raka« (»der Krebs«), ki je obstojal iz »španskih škornjev« in dolge igle, ki se je s pomočjo vijakov v telesu zakrivila in trgala z nog meso.

Najbolj priljubljeno in obenem najstrašnejše mučilno orodje za dolgotrajne torture, ki se je v štajerskih procesih neštetokrat uporabljalo, pa je bil tako zvani »čarovniški stol« (»der Hexenstuhl«) ali kratko »stol«, ki se je smatral pri nas za tretjo stopnjo torture. Ivan Wendteyssen in Nikolaj Beckmann, ki sta kot čarovniška sodnika ta stol večkrat uspešno uporabljala, nam opisujeta stol nekako tako: Sredi mučilnice stoji na samem čarovniški stol, t. j. okoli 8 čevljev (2,5 m) dolga klop. Noge klopi so na eni strani visoke okoli 5 čevljev (1,5 m), na drugi strani pa okoli 2 čevlja (60 cm), tako da visi sedalo poševno. Sedalo obstoji iz več 6 palcev širokih desk z navzgor obrnjenimi ostrimi robovi, ki jih je mogoče še poostriti. Krvnik sleče mučeno osebo do nagega in jo obleče v

srajco iz raševine, ki je bila napravljena v enem dnevu, da hudič srajce poprej ni mogel začarati. Nato posadi inkvizita na stol tako, da sedi inkvizit na nižjem delu stola z nogami proti višjemu delu. Noge priveže krvnik k sedalu tako, da sega vrh do kosti in da visi meso preko vrvi. Ostalo telo priveže s tremi tenkimi, pa močnimi vrvmi na kavelj ali obroč, ki je pritrjen na stropu in sicer okoli pasu, preko hrbta in okoli obeh ram, tako da visi telo deloma prosto v zraku. Roki pa zveže križema na hrbtu. Na ta način se žrtev ne more niti najmanje ganiti; vsak poskus pa povzroča še hujše bolečine. Ta nenavadna lega povzroča, da sili kri k srcu in s tem bolečine, ki se vedno bolj stopnjujejo. Tako so morale sedeti naše uboge čaravnice po več ur, večkrat po cele dneve. Najhujše pa je bilo, če je morala sedeti žrtev na tem strašnem stolu sama celo noč ali celo več noči po vrsti, da ji niti za

trenutek zadremati. Večkrat so ukazali sodniki robove sedala še poostriti! Pravi mojster in specialist v uporabi tega stola je bil zloglasni sodnik Lampretič. Ni čuda, če so nesrečne žrtve čarovniške blodnje zaradi strašnih muk, posebno če so se ponavljale, na stolu zgubile zavest, zblaznele ali celo umrle. Beckmann pripominja, da je nekrščansko, če mora sedeti čaravnica na tem stolu 24 do 36 ur nepretrgoma (1). Čarovniški stoli se omenjajo tudi v nemških procesih. Opisani stol pa je štajerska iznajdba in nekaj štajerski nacionalni mučilni instrument, s katerim so se naši čarovniški sodniki in krvniki lahko »opravičeno« ponašali.

Ti načini torture so bili pri nas najbolj običajni. Poleg teh metod pa so uporabljali naši čarovniški sodniki od slučaja do slučaja še druge nič manj učinkovite metode. Posebno grozovita je bila tortura z *razbeljenim lojem* (»Insletpflaster«), ki je bila tudi »specijaliteta« sodnika Lampretiča. Ta metoda je obstojala v tem, da je vлил krvnik svoji žrtvi raztopljen loj v lažjih primerih na obute noge, v težjih pa na gole podplate. Tako so nastale, posebno v zadnjem primeru, na nogah strašnovite opekline. Mesto loja so uporabljali krvniki večkrat goreče žveplo ali stopljeno smolo.

Tudi *lakota in žeja* sta bili v čarovniških procesih priljubljene sredstvi, da so sodniki pripravili svoje žrtve k »pri-znanju«. Večkrat so pustili ti divjaki svoje žrtve toliko časa brez hrane in pijače, da so pomrle.

Še ostudnejša je bila *tortura z golaznijo*, ki je obstojala v tem, da je krvnik privezal žrtev na posteljo, nato pa natrosil pod odejo, vzglavje itd. stene, bolhe, škorpijone in druge živalice, ki so grizle nesrečneža celo noč. Ta vrsta torture spada med tako zvané »torture z odvzetjem spanja« (»tortura in somnium«), ki so bile posebno »priljubljene« v Angliji. Da so bile te metode znane tudi pri nas, smo že omenili pri opisu čarovniškega stola. Tortura z golaznijo je dokazana — na podlagi izvirnih spisov — tudi na Zgor-njem Štajerskem in ni izključeno, da so jo uporabljali tudi naši čarovniški sodniki.

Druge vrste torture so obstojale v tem, da je odstranil krvnik nohte s kleščami, da je obesil inkvizita za noge z glavo navzdol in jih potem pretepal z bičem, jih polival z gorečim žveplom ali smolo, našilal v rane sol itd. Strašen je bil »*Hackerjev stol*« (»Hackerscher Stuhl«, »Jungfrauenschoß« ali »Beichtstuhl«), t. j. stol z ostrimi iglami, na katerega so posadili inkvizita, na naročje pa mu položili težko kamenje, uteži itd. Te in še mnoge druge metode, ki jih niti ne omenjamo, pa so bile pri nas neznane.

Iznajdljivi sodniki so pogosto posamezne vrste tortur kombinirali n. pr. tako, da so posadili trdovratnega grešnika na čarovniški stol, nakar je krvnik te žrtve oblival z raztopljenim lojem. Tudi na tem polju se je »vodlikoval« sodnik Lampretič.

Skratka: napram čarovnikom in čarovnicam so uporabljali sodniki in krvniki vsa sredstva, ki se jih je mogla izmisliti najbolj perverzna in sadistična domišljija in vsa peklenska zloba, ki jo je človek vobče zmožen. Pri tem pa so bili sodniki in krvniki trdno uverjeni, da čarovnice in čarovniki ne čutijo nikakih bolečin, ker jim pomaga — hudič. Hudič da namreč svojim prijateljem in prijateljicam razna sredstva (amulete), ki jih lahko skrivajo in ki povzročajo, da mučene osebe ne čutijo bolečin. Tudi more hudič povzročiti, da čarovniške osebe kljub torturi molče in da ne izdajo tako sokrivcev (*vincidium taciturnitatis*). Sredstva zoper to skrivno pomoč satana so bila različna. Čarovnicam so dali sodniki piti blagoslovljeno, večkrat več mesecev staro vodo. Če čarovnica vode ni pila ali če jo je izpljunila, je bil to jasen dokaz, da je v zvezi s peklenskimi silami. Druga sredstva so bila: blagoslovljena sol, kadila, molitve i. dr. Z blagoslovljeno vodo je poškopil tudi krvnik mučilno orodje pred uporabo.

Najuspešnejše in obenem najodurnejše sredstvo zoper peklenskega prijatelja čarovnic pa je bilo »ostrizenje las« (*abrasura*). V to svrhu so krvniki in njihovi surovi hlapci slekli čarovnice do nagega ter jim nato porazali, populili in požgali vse lase po cellem telesu tudi na tistih delih, ki se jih v dostojni družbi ne sme imenovati ter nato svoje žrtve natančno pregledali. Da je bila ta grozna procedura tudi pri nas zelo pogosta, nam dokazujejo stroškovniki krvnikov, ki so se nam ohranili. Umevno je, da so ravno pri teh prilikah izvršili krvniki in njihovi pomočniki pogosto ostudne spolne atentate, ki smo jih že omenili.

Od torture ni bil nihče izvzet. Sodniki in krvniki so mučili z isto »sveto« vneto izobražence in neizobražence, bogataše in berače, moške in ženske, odraščene in mladoletne (celo otroke), bolne in zdrave, da celo noseče ženske. — Te torture so se zelo velikokrat ponavljale, čeprav je bilo to prav za prav prepovedano. Poznejši kazenski zakoni (n. pr. Ferdinandeja) so celo izrecno dooločali, da ne sme biti nihče mučen več kakor enkrat in da naj traja tortura samo eno uro. Samo ljudje, ki torturo lahko prenašajo kakor n. pr. »cigani, Judje (!) in drugi lahkomišljeni ljudje« se smejo mučiti tudi večkrat. Svoje protizakonito postopanje pa so tedanj

juristi »pravno« utemeljevali s tem, da se je začeta tortura samo prekinila in da je bila torej vsaka oseba de iure mučena samo enkrat! Omenimo še, da sodniki često niso upoštevali zakonitega določila, da morajo biti pri torturi osebno navzoči, temveč da so — kakor je to v več primerih točno dokazano — med torturo obiskovali bližnje gostilne in kleti, se tam upijanili in prišli v mučilnico k svojim žrtvam popolnoma pijani!

Poleg teh nepopisnih telesnih muk so morale prestati te uboge žrtve čarovniške blodnje in najhujše človeške zlobe neštete strašne duševne muke kakor ogabne kletve, obrekovanje, zaničevanja, zasramovanje itd.

Pri taki »justici« je umljivo, če pravi plemeniti Friderik Špee, da bi bil rimski papež sam in celo svetniki »dokazani« čarovniki, če bi prišli pred sodišče in da je bil boj proti torturi najuspešnejše sredstvo proti čarovniški blodnji.

Pri takih okoliščinah je bila bela žena — smrt edina prava prijateljica in tolažnica teh nesrečnikov. Zato je marsikatera čarovnica rajše »spokorno« priznala najneumnejše »zločine« in mirno pričakovala neizogibno smrt, kakor da bi se izpostavljala vsem strahotam torture. Tudi samomori so bili pogosti. Seveda »učeni« sodniki tega uradno niso hoteli priznati. Zato so ugotovili v spisih, da je povzročil nenadno smrt hudič, ki je čarovnice skrivaj zadavil, da ne bi izdale sodnikom še hujše zločine. Trupla teh nesrečnic je krvnik večkrat sežgal, večkrat pa tudi ponoči zakopal pod vislicami ali v gozdu.

Te strahote torture so tudi glavni vzrok, da se »priznanja« vseh čarovnic v bistvenih točkah ujemajo.

Omenimo slednjič še, da se je ohranilo le malo mučilniškega orodja, čeprav so bila vsa številna sodišča dobro opremljena. Poznejši sodni gospodje in sodniki so se teh nemih in vendar tako zgovornih prič človeške neumnosti in zlobe upravičeno sramovali ter sami uničili te sramotne spomenike barbarstva. Večje zbirke so le v velikih kulturnozgodovinskih muzejih (Norimberk, Monakovo i. dr.). Tudi graški muzej hrani par eksemplarjev tega orodja, ki so za nas posebno važni.

Prof. A. M. Low

Ali se bo sport zmehaniziral

Igra in delo — »Nevaren kompleks« — Znanstveni sport — Sport bodočih pokolenj

Če hočemo odgovoriti na vprašanje: »Ali se veseliš igre?«, bo najprvo potrebno, da pojm igre znanstveno opredelimo.

Večina ljudi si razdeli svojih 24 ur, oziroma tisti del časa, ki ga ne preležijo v postelji, v delo in igro. Vendar pa je ta razdelitev povsem umetna. Otrok na primer te razdelitve ne pozna.

Štiri-, petletna deklica, ki ji daš v roko majhno metlo ali vedro za smeti in ki ji deš, naj se s tem zabava, je čisto srečna, če sme s tem pomesti stopnišče — kajti zanjo je to vrlo zabavno. Ko pa odraste, se ji bo zdelo bržkone zamalo, če bo morala pometati, pa čeprav bi ji bilo to delo plačano. Kajti pometanje za zabavo se je sprelevilo hipoma v pometanje kot delo.

Opreديل sem delo kot nekakšen opravek, ki ga ne želimo izvrševati v kakšnem drugem času. To je element primoranosti, nujnosti, ki deli delo in igro.

Bančni uradnik ne sešteva rad številke številkam — ker je to njegovo nujno opravilo. Nasprotno pa se veseli šaha in biljarda v odmorih, čeprav zahtevata večjega osredotočenja duha — čisto preprosto zato, ker počenja to proustovoljno! Menite, da smatra nogometaš branje žoge za zabavo?

Nogomet bo za človeka, ki mora presedeti ves teden ob pisalni mizi, razvedrilo, za nogometaša, ki se s tem preživlja, pa je to resno in čisto določeno delo.

Razlika med delom in igro je samo relativna in obstoji le v poedinčevem naziranju. Obiskovanje gledališča je velik užitek za družino, ki prebije dan v mestu, toda delo gledališkega poročevalca je težavno. In vendar je igra v obeh primerih ista.

Zato bi dejal, da ni nobena primorana zabava prava zabava. Šolske igre so mi bile vedno skvarjene, baš zato, ker so me k njim primorali. Marsikakšno popoldne pa sem prebil ob starem parnem stroju, kar je bilo veliko težavnejše in napornejše, a vendar se nisem tega nikoli zavedal, ker me ni k temu nihče silil.

Za mehanika bi bilo to delo, trdo delo in bržkone bi me smatral za norca, če bi me videl, kako preživljam svoje popoldneve v delavnici, ko bi lahko skakal po igrišču.

Ves svoj prosti čas sem bil zaposlen s čim, kar bi ljudje imenovali »delo«. Znanstvena delovanja so dandanes medsebojno že tako zvezana, da je postal njih študij že univerzalen. Voznik motorja mora n. pr. imeti nekaj mehničnega in kemičnega znanja in svoje delo bo izvrševal z dvojnimi strokovnimi znanjem. Večina ljudi svojega prostega časa ne uživa, ker ga jemlje preresno. Igrajo n. pr. ves popoldne tenis, ne da bi se pri tem niti enkrat bežno nasmejali, kar bi izdajalo, da imajo nad igro svoje veselje. In to se imenuje »igra«!

Po »igri« so čisto izmučeni, bržkone zato, ker so se preveč natrudili ali izgubili in cel teden imajo mačka. Vse to zato, ker je eden izmed soigralcev premagal s svojo desnico zakone težnosti, ki jih ne razume in ki niti ne ve, iz česa je mreža na tolkalu.

Rajši bi videl velikopoteznejše umevanje sporta! Čemu proglašamo n. pr. za sportnika moža, ki ima nekaj odlične znanstvene podlage in ki je s puško upihnil luč življenja nekoliko nedolžnim ptičkom? In zakaj odrekajo nekateri ljudje ta naslov tistim, ki se bavijo z rešitvijo kakšne uganke ali ki dosegaajo z motornim vozilom najvišje brzine? Mislim, da bi moralo odločati naslov to, kar izdaja duševno silo moža, in ne to, kar dela.

Razlika med delom in igro pri vzgajanju otrok vodi k temu, kar bi imenovali psihoanalitiki »nevaren kompleks«. Če bi starši ne delali te razlike, bi bilo življenje ena sama igra in edino delo v njem bi bila najbrže — jed, ker smo do nje prisiljeni!

Uvedimo igre kot nekaj prisiljenega in v nekoliko letih bomo učeali zakone, ki bodo urejali obligatorni sportni osemurnik in ki bodo zabranjevali kvartanje ali biljardiranje po osmih zvečer, kvečjemu če bi si svoje igre nabavljali iz avtomatov. Ta nasvet bi dal vsakemu mlademu možu in vsakemu mlademu dekletu, ki bi prišli radi kam naprej —

In pri tem mi je v misli splošna usposobljenost za življenje, ne morda kakšen bančni konto: Izbirajte si svoj sport tako, da vam bo v pomoč pri delu. Sedaj boste spoznali resničnost trditve, da je delo igra, samo da ga v to spremenite.

Sport postane v kratkem po vsej priliki nekaj bolj znanstvenega in poduševejenega. To tendenco opažamo n. pr. pri uvajanju »električnega zajca«, ki ga lovijo na prostem igrišču, dalje pri uporabljanju znanstveno izpopolnjenega

orodja za igranje golfa in biljarda, kakor tudi pri drugih igrah.

Naši znanci se bodo nekoč smejali, ko bodo brali, da smo imenovali to »sport«, če smo bili žogo na slepo srečo ali če smo kroglo usmerjali s palicami različne dolžine v majhne luknje.

Sport bodočih pokolenj bo samo nekakšen boj med možgani, med živci in sicer iz preprostega razloga, ker se jim bodo telesa odvadila naravnega vežbanja. Sprememba delovnih načinov zahteva tudi spremembe naših igralnih načinov.

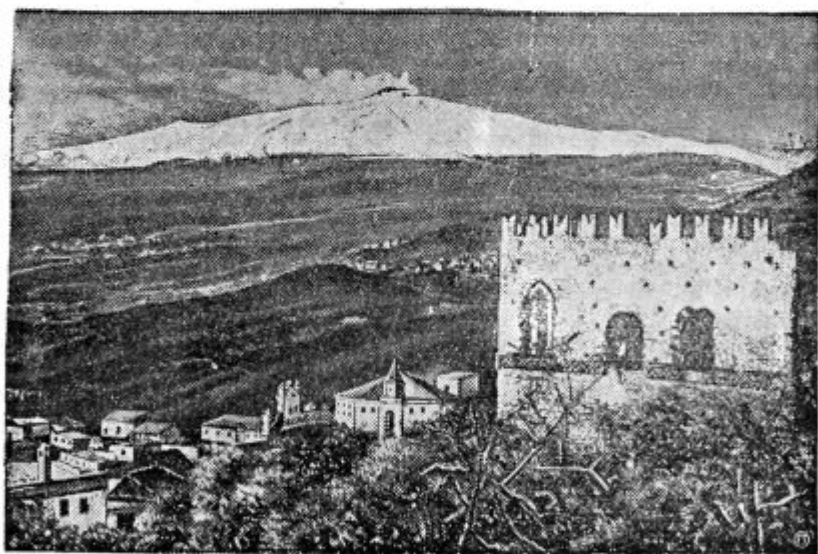
H. H.

Skozi Sicilijo v Sirakuzo

Kdor se pelje v Afriko, se ne sme ustavljati v Milanu, Rimu in Napoliju — če ga vabi stepa, puščava in neskončna pokrajina. Potnika ne sme zadržati niti večno mesto. Premeril bo pot dvanajst sto kilometrov pobliskovo,

smo v objemu kalabreške pomladi. Solnce posije na zemljo in pred nami se odpre čudovito modro Tirensko morje.

Nalozili so nas na trajekt, da pride-mo čez Messinsko ožino. Etna je skrila svojo glavo v oblake. Zunaj na morju

Etna

zakaj Italija ni nič drugega kakor puščica, ki se proži proti severni Afriki, čije obale hranijo toliko zgodovinskih in drugih tajn in mikavnosti.

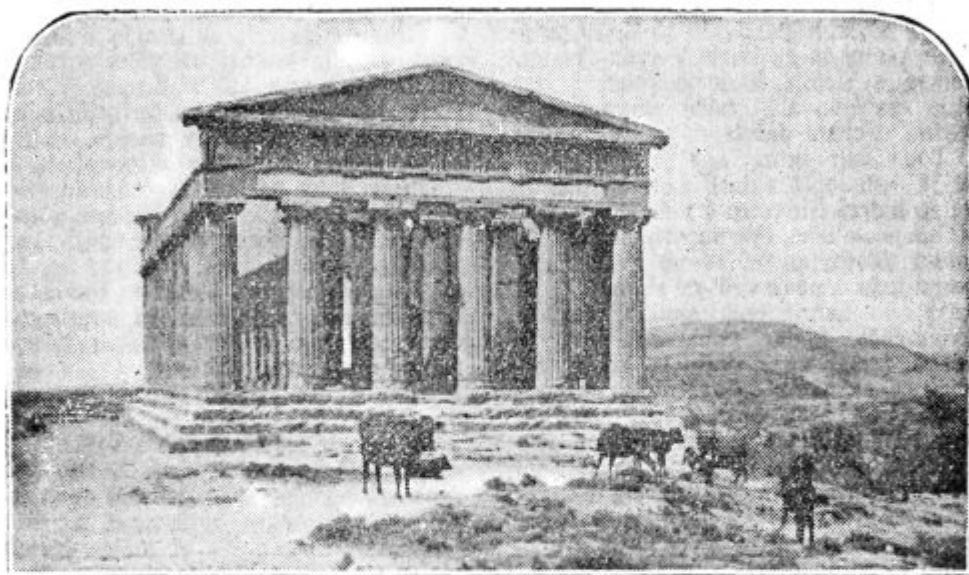
Storila se je noč. Brzovlak drvi skozi Toskano. Ko se zazori, smo v Rimu. Potem sledi še ena noč: vlak vozi skozi Pontiniška močvirja in skozi Kampanjo in ko se začne ynovič daniti,

pa vidimo, kako se kadi iz nekega drugega ognjenikovega žrela. To so Liparski otoki, kjer ima svoj sedež Stromboli... Že celo uro se dviga pred našimi očmi in njegov dim se obrača pod severno-zapadno sapo kakor zastava v vetru. Otok se zdi kakor kiklopska ladja, zgrajena v bajeslovni ladjedelnici, v delavnici pod zemljo. Ob

misli, da se nahajaš na klasičnih tleh, se spomniš Plutona in Hefajsta.

S pogledi, obrnjenimi proti Etni, občudujemo citronove nasade med Catanijo in Messino. Vidimo tudi rokave lave, ki so se razlili med hišami in sadovnjaki in tam obtičali. In še več vidimo, kar spominja na lansko razdejanje ognjenika. Tračnice železnice so preložene. Sovražni element v trebuhu zemlje se še vedno kuha. Tu pa tam se dvigajo iz zemeljskih razpok dimi in

Nastal je zopet večer. Samo zeleni pašniki spremljajo naš vlak. Le včasih se srečamo z ostrimi kupi apnenca. In na njegovem suhem robu uzrejo oči prvič čudovito rožo, ki je veljala v grških očeh za cvet onstranstva. Zaradi česar so jo mitično spajali s smrtjo: ljubko lilijo z dolgim, bogato razvejenim stebлом, od katerega vise nežni bledovišnjevi zvončasti cvetovi — asphodelos. Tukaj jo vidim prvič v življenju. Niti slutil nisem, da se raz-

Spomenik grške kulture v Agrigenti (Sicilija)

plini, ki uhajajo tudi iz lave, ki se je strdila samo na površini. Neverjetno, kako je lava razrezala vrtove, kako je izvršil uničenje taisti element, ki mu je ta zemlja dolžna vso hvalo za svojo rodovitnost. Prebivalstvo se tega očitno zaveda. Neustrašeno živi na svoji zemlji in se ne boji ničesar, prav ničesar. Mestoma pa se je lava izlivala tudi v morje, kjer jo je odtrgala voda. Ti kosi stoje zdaj v morju kakor puste črne čeri.

Ob pogledu na vse to se človek domisli groznih usod, ki so zadele tekom časa severno-vzhodni košček Sicilije. Kakor skriva bujna природа vse grozote časa pod svojim pisanim prtom, tako pozabijo naše misli kruto preteklost v trenutku, ko nas prevzame krasota njiv, vrtov in vinogradov. Slednjič izgine ta slika. Oddaljili smo se od catanijske ravnice in njenih vulkanskih tal in približali smo se žitnici Sicilije.

prostirajo onkraj morja neskončne pokrajine te rastline.

Potem smo se izkrcali v Sirakuzi, pač z namenom, da se odpočijemo. A kdor je poznal deželo iz zgodovine, ni mogel kmalu zatisniti oči, čeprav je bil utrujen od dolge in naporne vožnje. Žive slike so se mu obnavljale v duhu in videl je Sicilijo od 8. do 5. stoletja pr. Kr. kot grško kolonijo, videl napadalce in zavojevalce, Kartagince, ki so jo razdeljali in obvladali, videl je Rimljane, kako so jo izsesavali, Bizantince, ki so prišli za njimi, Saracene, ki so jo zopet oživeli, Normane, pod katerimi je vzcvetela, potem pa zopet Špance in Burbone, pod katerimi je propadala in obubožala. Sicilija mu je stala pred očmi kakor ogromna fotografska plošča, na kateri so pustila sto in tisočletja svoje odtise. Kljub sedanjí urejenosti niso hotele izginiti s plošče prejšnje podobe. Nenehoma je silila na po-

vršje slika deviških časov zgodovine, ko so prišle do obale prve ladje in prinesle na mrtvo nabrežje nekaj življenja... Pred duševnimi očmi so se pojavili Feničani... in potem mitični odnošaji teh krajev do vsega življenja, ko ga je še urejevala matrijarhalna natura človeka, ki ji niso bile potrebne močocene države.

Da, človek bi sanjal z odprtimi očmi, zaspal bi in bi v spanju mislil na svetovno zgodovino, ki se je odigravala tod okoli. Tu se je srečavalo vse, kar je kdajkoli stanovalo ob Sredozemskem morju in ga imelo v svoji oblasti. Danes je Sicilija, ki jo je dolga desetletja ustrahovala tajna organizacija mafije, urejena dežela.

Toda čuj: skozi lepo sicilsko jutro se je nenadoma oglasil zategel klic, ki ga ne moreš istovetiti s tulenjem. Oglašil se je — osel. Pri pozornem posluhu lahko ugotovijo, da se ne oglašja eno samo grlo, ampak več grl skupaj, ki rigajo v astmatičnih sunkih, nekako žvižgajoče, kadar vdihavajo zrak in rezko, kadar ga stiskajo iz sebe, kar sliči nekakšnemu ječanju. Kaj to pomeni, bog vеди. Morda toži žival po svobodi? Morebiti je Zevs določil osla prvotno za nekaj boljšega, pa se zdaj oglašja iz njega ta neodrešena natura, ki je po krivici ostala pozabljena. Zakaj ne prikrivajmo si resnice, da je usoda osla v sredozemskih deželah vsega usmiljenja vredna. Sivec nenehoma očituje lakoto in zame je inteligentna žival, ki včasih po pameti celo prekaša svojega gospodarja. Sicer pa, oprostite: morda na tem mestu res ni primeren prostor, da pišem o takšni stvari. A ko sem slišal rigati osla v tisto sicilsko jutro, se mi je zdelo njegovo oglašanje pomembno in mogočno. Med vsemi živalmi, ki služijo človeku, se mi vidi isel najbolj prikrajšan, ker mora trpeti najstrašnejšo usodo in nositi najtežje breme.

Ogledal sem si Sirakuzo in sem v mislih obnavljal vse, kar sem vedel o nji. Nenavadni so velikanski kamnolomi, znane Latomije. To so v živo skalo vsekane kotline, kjer so sužnji lomili kamen. V nekem takšnem kotlu je umiralo 7000 Atencev, ostanek vojske, ki jo je vodil Nikias med peloponeško vojno proti dorski koloniji Sirakuzi.

V sirakuškem pristanišču se lahko preveriš, da uspeva tudi v Evropi papirus. Bregovi rečice Kyane so poraščene z njegovimi stebli, visokimi do

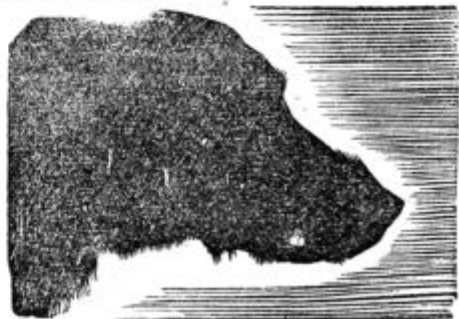
6 m. Ta vrsta trave je trioglata, kraj, kjer raste, pa senčnat.

Sirakuza je bila že od nekdaj zvezana s celino po posebnem jezcu. Toda mesto se je imenovalo prvotno Ortygia in je bila samo utrdba med utrdkami, jedro in obramba cele kolonijalne naselbine. Pametna politika med Kartaginci in Rimljani je podaljšala življenje te kolonije za celi dve stoletji — v nasprotju s sosedstvom, ki se je zrušilo poprej.

V pogledu snage treba priznati, da so Sirakuze čistejše od drugih sicilskih mest. Koz in kokoši ne vidiš sprehajati se po sobah kakor drugod v teh krajih. Čeprav so bivališča odprta in čestokrat tudi v velikem neredu, se živali vendarle ne sprehajajo po izbah.

Obrazi ljudi pa so kaj nenavadni in zelo samozavestni. Tujec kaj lahko dobi vtis, da ga domačini prezirajo, kar ni čisto brez podlage, posebno ne, če se obnaša po svoje. Posebno radovednost smatrajo Sirakužani za pomilovanja vredno reč. Ljudje jo taksirajo pomilovalno, a tudi s prezirom. Če pomislimo na sicilijanski ponos, se temu ne čudimo.

Ko smo si mesto dodobra ogledali in se spomnili na Arhimeda in Dioniza - tirana, na Ajshila, ki je tudi bil na Siciliji in na Evripida, ki je živel na tem otoku, na Empedokla in toliko drugih ter se spomnimo še tega, da se je skušala Afrika tukaj dvakrat zasidrati: prvič ko so Kartaginci pripravljali naskok na Rim in so mimogrede nekaj stoletij obvladali zapadno Sicilijo, drugič pa, ko je pred 250 leti arabsko-mauriška kultura prinesla Siciliji mir, odjadramo dalje. Slednjič se izkrcamo v Ben Ghasiju — potem, ko smo kancetanu na ladji doplačali razliko za vihar, kajti parnik se ni mogel takoj zasidrati in je ostal skoraj dva dneva zunaj na odprtem morju ter čakal, da so se valovi pomirili.

Dr. Artur Mendt

Izobraževalstvo in tehnika

Kriza sodobne izobrazbe — da se v njej res nahajamo, o tem ni nobenega dvoma — je vzrok vseh drugih kriz, ki jih v čedalje večjem številu preživlja naša doba. Z vsako izmed njih je v neki zavisnosti, z vsako ima v bistvu nekaj skupnega. Na eni strani se poudarja, da mora človek spopolniti svojo izobrazbo še s temi in onimi vedami, z druge pa nas svare pred potopom v morju vede, ki nas obdaja. Navzlic nevzdržnemu položaju pa se še sedaj ni izkristaliziralo spoznanje, da je treba razlikovati med izobrazbo in znanjem.

Vseznanlost namestu izobrazbe

To je smoter proti kateremu slepo drvi naša doba. Vzgojitelji kar trepečejo strahu, da bi šole utegnile prezreti kakšno panogo vede, ki bi jo človek utegnil potrebovati v življenju. Posebno jasno se to pokaže, kadar kje sprejemajo kak nov predmet v učni načrt. Sprejmejo ga, toda ne, da bi v zameno pospravili iz njega staro šaro.

Popolnoma razumljivo je, da zadnji čas tudi tehnika čedalje glasneje in vsiljiveje trka na šolska vrata. In razumljivo je tudi, da najde le gluha ušesa, kakor so jih med prejšnjo generacijo našle prirodne vede. Šola je pač zabasana, ničesar več ne more vanjo. V opravičilo se seveda dokazuje, da tehnike vobče ne potrebujemo. Z bistvenimi rečmi s tega področja, da seznanita človeka že fizika in kemija. Sicer pa tehnika s pravo izobrazbo itak nima ničesar opraviti. Narobe: Izobraževalstvo je treba celo zaščititi pred njo; pred tem leglom materializma, mehanizacije, razduševljenja in — civilizacije, češ: radio-aparat se nauči sestaviti vsak tretješolec v treh tednih, upravljati pa vsak otrok, — belec ali zamorec — v treh urah; ker je to otročarija, kakor prižiganje električne luči ali pa — šofiranje avtomobila.

In vendar se vedno češče oglašajo ljudje, ki hočejo gledati tehniko z drugačnimi očmi. Ljudje, ki iščejo nje filozofijo, dokazujejo njeno božanstvo, oznanjajo njeno apologijo in z globokoumnim pretiravanjem obljublajo njeno bodoče poslanstvo. Imena Dessauer, Werner Kuntz, zadostno osvetljujejo te propagatorje, ki se z imenom njih polboga Henryja Forda na jeziku bore za zlato

dobo stroja, ki bo pričarala raj na zemljo, če pa že tega ne, pa vsaj triurni delavnik, ki je po njihovem mnenju itak nujni pogoj največje sreče, ki je more biti deležen zemljan.

Poleg teh fantastičnih komponistov godbe bodočnosti pa se najdejo tudi trezni ljudje, ki se bore za realne vrednote tehnike. Med njimi zasluži posebno pozornost Nemeč dr. Weinreich, ki hoče s svojo knjigo »Bildungswerte der Technik« — kakor pravi — priskočiti na pomoč naši dobi pogrešenih smernic. Zakaj, kakor rečeno, vsa sedanja izobrazba je v nevarnosti, da splitvi v papirnatem znanju, v filologizmu, historizmu in esteticizmu.

Toda celo ta mož precenjuje svojo ljubljeno-tehniko. Nekje pravi namreč »Človek-tehnik je zavarovan pred to nevarnostjo; on nam kaže svet, kakršen je, poleg tega pa nam je svetel vzor idealista dela!« Tu je slabost njegovega resnega prizadevanja, da se tehniko uvrsti med elemente izobraževalstva.

Ali nam tehnik res kaže svet, kakršen je? Kako nam on prikazuje smisel življenja, individualnost in družbo, moč in ljubezen, vojno in mir, narod in človeštvo pa še nešteto drugih bistvenih činjenic sveta in življenja? Tudi trditelj, da je tehnik, inženjer tip idealista v smislu nesebičnosti pri delu za druge, ne velja, zakaj tehnik v splošnem ni nič drugega kakor delavec, nič drugega kot kmet ali minister, novinar, duhovnik, uradnik, delavec, umetnik, vojniki; v moralnem pogledu je vsako udejstvovanje lahko polnovredno, tako tudi delo tehnika.

Na ta način vprašanja ne bo mogoče rešiti. Vzgojne vrednote tehnike se kažejo na popolnoma drug način. Brez pomena je n. pr. doživetje, kakor se v tehniki vsaka napaka nujno in avtomatično razkrije ali maščuje, brez pomena je doumetje vzročne zveze n. pr. med kretajočo roko, ako zavrtim električni gumb, poženen motor, zavrem vozilo, pokličem to ali ono številko na telefonu, nastavim na radio-aparatu eno ali drugo postajo, položim ploščo na gramofon, odprem pipo vodovoda itd.; brez pomena je doumevati nujno potrebnost teh gibov in podobnega, ako hočem doseči neki učinek. Samo spo-

znavanje prirodnih zakonov, ki se skrivajo za temi dejanji, daje tehniki pravico, da se uvrsti med temelje izobraževalstva.

Gotove nevarnosti izobraževalstva se seveda tudi na ta način ne bodo odpravile, zakaj tehniko je moči tudi napačno razumeti, zlasti še, ker tehnika človeku lahko koristi. Tehniška izobrazba mu bolj koristi v življenju, kakor tako imenovani čisti izobraževalni predmeti, čijih resnično vrednost za izomiko je že Nietzsche zanikaval in pobijal.

Tudi za pravilno tolmačenje tehnike je potreben učitelj globokega vpogleda, nekakšen umetnik, ki jo zna gledati in razumevati s strastnim veseljem. Imeti mora smisel za »lepoto tehnike«, smisel za jezik, ki ga govore svojevrstne oblike strojev v njih smotrenosti, smisel za moderne gradnje, ki rešujejo problem skladnosti lepote s smotrenostjo. Skratka: prežet mora biti vsaj z drobcom oduševljenosti Dessauerja, ki je raziskoval tajno ideje in nje uresničenja, čeprav je pri tem zašel v napačno filozofijo, trdeč, da je izdelek tehnike sestavina resničnosti, ki tu šele pokaže svojo obliko, ko se platonška ideja vtelesi s tem, da stroj »steče«. Nekaj temu-le sličnega doumevanja mora imeti učitelj, a ne preveč, zakaj baš filozofiranje je v tehniki protislovno, ker je pretiravanje.

In kaj pravijo k običajnemu izobraževalstvu veliki možje tehnike, možje, ki so tako rekoč pomagali ustvarjati to stoletje? Edison, Carnegie, Ford, Siemens, Krupp itd., skoro vsi so se izrekli proti njemu, čeprav so bili nekate-

ri deležni čiste klasične naobrazbe. Spengler celo kratko in jasno trdi, da je v evropsko-ameriškem svetu večina mož, ki nekaj veljajo, samoukov. Vsi so seveda — da še enkrat uporabimo Nietzschejeve besede: »služabniki dneva,« a zaradi tega nikakršna manjvredna bitja, čijih delovanje bi se z ošabno gesto lahko prezrilo, češ, da opravljajo samo tisto, kar življenje nujno terjaja od človeštva. Ako so ti možje in še nešteti nižji njih razreda našli pot v bistvo sveta preko tehnične izobrazbe, je to le dokaz, da so si ljudje, na zunaj še tako različnega izraza, po bistvu neskončno blizu, da sta si velik tehnik in velik književnik nazadnje močno sorodna.

Vsa umetnost tehniško usmerjene izobraževalnosti bi bila tedaj v tem, da se sedanje načelo zaobrne. Elementi izobraževalnosti, ki so čisto duševnega značaja, bi ohranili častno mesto, tvo-reč protutež tehniški smeri, ki bi se ji na ta način preprečila pot do samovladja.

Mnogo bi bilo treba še povedati, ali za sedaj se doteknimo samo še problema mase. Ne samo izobraženstvu, marveč najširšim ljudskim slojem bo treba privzgojiti neko primerno stališče napram tehniki. No, tudi tukaj so že na delu mnogi pisatelji vseh narodov, ki utirajo težko pot. Ostane še precej tuj problem: tehnika in religija. Nekateri ga smatrajo za nespojljivo protislovje: ali — ali, drugi postavljajo vmes jednačaj, tretjim pa je naloga, ki jo je treba rešiti. Knjige kot n. pr. H. Liljeva »Poskusi bibličnega tolmačenja tehniške dobe« kažejo, da se tudi preko teh prepadoy že grade mostovi.

Današnja umetniška priloga

Kranjska gora po originalu znanega amaterja Emte

«ZIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knatljeva ul. 5. Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrletno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol-dolarja, na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolff Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

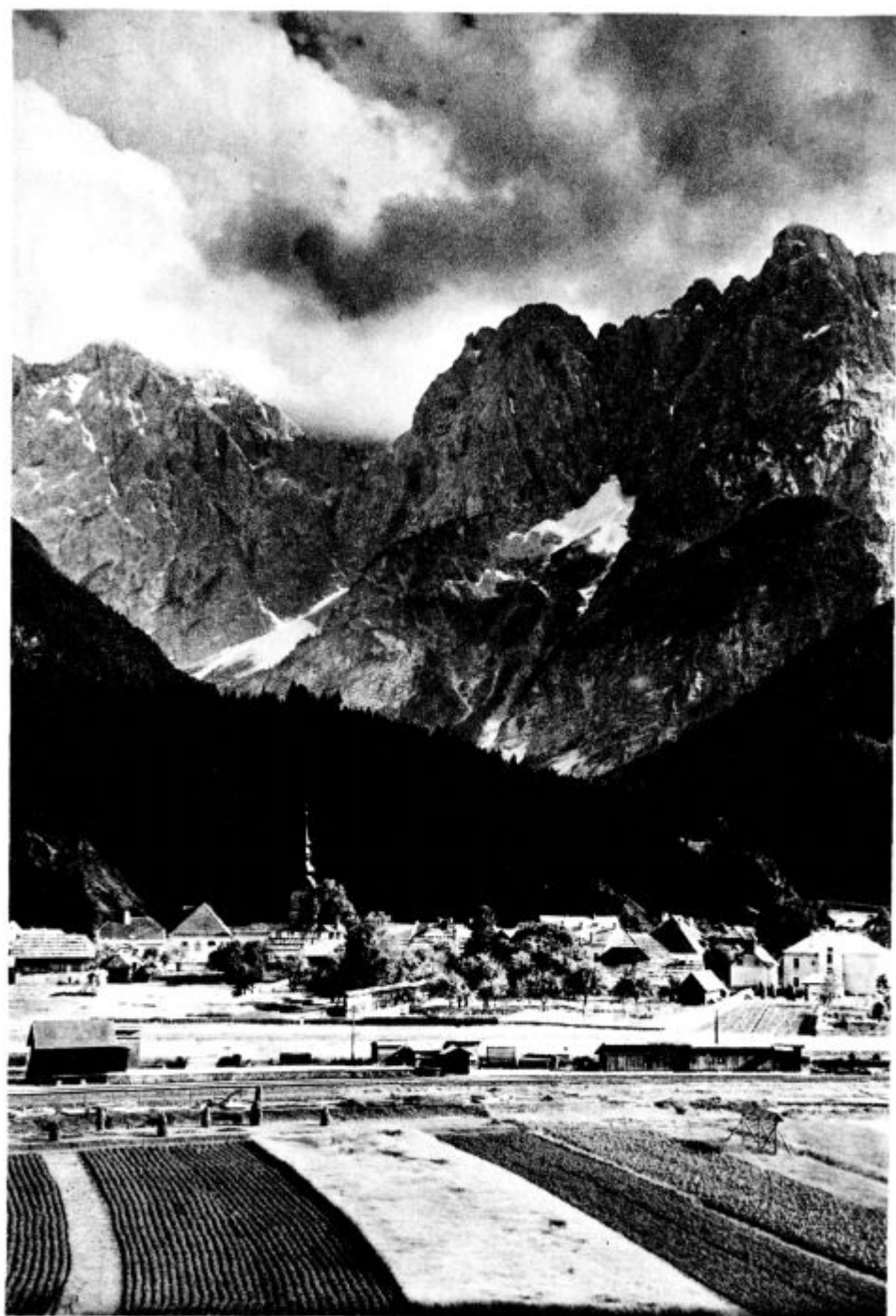

Foto Emte

Kranjska gora